

Літаратурная Беларусь

Выпуск №10 (98)
(кастрычнік)

Змест

НАВИНЫ: асноўныя падзеі грамадска-літаратурнага жыцця Беларусі с. 2
УСПАМІН: 10 гадоў без Міколы КУПРЭВА с. 3
ПАМЯЦЬ: вянок згадак пра Анатоля СЫСА с. 4
ПАЭЗІЯ: вершы Фелікса БАТОРЫНА с. 5
ПРОЗА: пралог і эпілог новай аповесці Аляксея ФІЛАТАВА с. 6
ПАЭЗІЯ: «Пісьмёны лёсу» Рыгора СІТНІЦЫ с. 7
ЧЫТАЛЬНЯ: старонкі рамана «Эпоха звера» Сяргея ВЕРАЦІЛЫ с. 8–9
ФОРУМ: вершы Алены ГІНЬКО, Андрэя КОЗЕЛА і Таццяны ПАЛХОЎСКАЙ с. 10
ПЕРАКЛАДЫ: скарбы нямецкай лірыкі ад Алеся КАСКО с. 11
ЭСЭ: падарожныя нататкі Ганны ЯНКУТА «Мальтыйская цішыня» с. 12–13
ДЗЕЦЯМ: вершаванкі Уладзіміра СІУЧЫКАВА с. 14
КРЫТЫКА: Леанід ГАЛУБОВІЧ пра новую кнігу Алеся КАСКО с. 15
СВЕТ: навіны літаратурнага замежжа с. 16

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.info

Паміж берагамі

ГІСТАРЫЧНАЯ СВЯДОМАСЦЬ БЕЛАРУСАЎ

Ірына ХАДАРЭНКА

Адзін з найбольш вядомых парадоксаў логікі, аўтарства якога належыць Гегелю, сцвярджае: «Гісторыя навучае толькі таму, што яна ніколі так і не навучыла чаму-небудзь народы».

Гэта ў поўнай меры мае дачыненне і да беларусаў, якія ў працяглым і пакуль не завершаным працэсе станаўлення нацыі вучацца вельмі марудна, без асаблівай ахвоты, а часам і наогул ігнаруючы разнастайныя прыклады з уласнай гісторыі. Толькі выпрасталіся з кіпцюроў Расійскай імперыі — і адразу ж захраслі ў таталітарнай дрыгве Савецкага Саюза, не паспелі як след ачوماцца ад нечаканага шчасця ў выглядзе здабыцця незалежнасці — і галава ўжо пнецца ў хамут ЕўраАзЭС. Але больш за ўсё выклікае здзіўленне тое, што замест пераасэнсавання гістарычных працэсаў, якога цяжка было б патрабаваць ад простых грамадзян, рэакцыя палітычных элітаў амаль нічым не адрозніваецца ад рэакцыі плебса і зводзіцца да ўпадабанай тактыкі: «А можа, так і трэба?»

Гістарычнае мысленне беларусаў можна аднесці да так званага «рэверсіўнага», якое прапануе соцыўму неаднаразова «наступаць на адны і тыя ж граблі», каб канчаткова пераканаць у бесперспектыўнасці вырашэння новых праблем пры дапамозе старых сродкаў.

Асаблівасці гістарычнага мыслення наўпрост уздзеіваюць не толькі на фарміраванне гістарычнай свядомасці і трываласць гістарычнай памяці народа, але і на гістарычны выбар, які ім здзяйсняецца. Тут можна ўгледзець пэўную аналогію з тэзісам французскага культуролага К. Леві-Строса, які падзяляў грамадствы на «халодныя» і «гарачыя»; для першых уласціва «нулявая чулівасць да гістарычнага развіцця», шанаванне стабільнасці і добраўпарадкаванасці сацыяльных стасункаў, у той час як у другіх «унутраная тэмпература няспынна змяняецца», а гісторыя становіцца чымсьці кшталту рухавіка развіцця.

Фота Дзмітрый Брушко

Сёння сэнсавая напоўненасць канцэпту нацыянальнай ідэі паранейшаму працягвае боўтацца паміж двума берагамі: ад «мы, беларусы, з братняю Руссю» да «наш народ заўсёды пакутаваў ад маскальскага прыгнёту»

Адказнасць за фарміраванне гістарычнай свядомасці той ці іншай нацыі варта ўскладаць не толькі і не столькі на прафесійных гісторыкаў, колькі на пасіянарную частку грамадства, а таксама тых асобаў, якія вызначаюць кірунак культурнай палітыкі ў дзяржаве.

Калі абывацеля хвалюе пытанне асвятлення ва ўласным жытле, ён наўрад ці самастойна будзе паглыбляцца ў схемы электраправодкі, даручыўшы гэтую справу спецыялістам. Гэтак жа і гістарычная памяць (існаванне абсалютнай аб'ектыўнасці ў якой наогул можна паставіць пад вялікі сумнеў, бо кожны з аўтараў гістарычных канцэпцый так ці інакш дзейнічае ў межах пэўнага ідэалагічнага ракурсу) — закліканая выступаць інструментам мацавання нацыянальнай свядомасці, яна рэдка засяроджваецца на дэталях, аддаючы перавагу

разуменню агульнай карціны падзей мінуўшчыны. Апошняя, у сваю чаргу, малоецца фарбамі, змешчанымі ў палітры, створанай дзяржаўнымі інстытутамі разам з грамадзянскай супольнасцю.

Значна ўплывае на дзейную сітуацыю і тое, што мноства гісторыкаў насамрэч стварае не столькі летапіс сапраўдных падзей, колькі калянавуковае фэнтэзі. Напрыклад, апалагеты лозунга «Расія, Украіна, Беларусь — усё гэта Святая Русь» часта ў якасці абгрунтавання сваёй апантанасці абапіраюцца акурат на факты «агульнай» гісторыі. У айчынных рэаліях прыходзіцца міжволі канстатаваць, што ў галіне шчыльнага «супрацоўніцтва» з гісторыкамі адэпты заходнерусізму, які наогул варта было б прыраўняць да экстрэмізму або нават сектанцтва, значна апырэдджаюць тых, хто спрабуе прадстаўляць грамадскай нацыянальна-арыентаваным падыход да гістарычнай спадчыны.

Плён дзейнасці імперскіх ідэолагаў, нібы нафтава пляма, актыўна распаўзаецца па медыя-прасторы, ствараючы адпаведны эффект у масавай свядомасці. Значнасць такіх падзей, як Грунвальдская бітва або бітва пад Оршай, наўмысна змяняецца, каб увесць прапагандысцкі імператыва на перамогу ў Другой сусветнай вайне і далей-

шай пабудове дзяржаўнасці пад «чулым кіраўніцтвам» з боку «старэйшага брата». Не кажучы ўжо пра тое, што ў Беларусі няма месцаў памяці, дзе чалавек мог бы ўзгадаць пра дзеячаў Беларускай Народнай Рэспублікі, якія шмат рабілі дзеля таго, каб наша краіна была незалежнай. Таксама ў Мінску адсутнічае помнік Кастусю Каліноўскаму, прызначанаму на дзяржаўным узроўні яшчэ ў савецкія часы. Няма ў Беларусі манументаў і дзеячам БССР, нацыянал-бальшавікам Змітру Жылуновічу і Аляксандру Чарвякову, якія спрычыніліся да абвешчання Савецкай Беларусі, адыгралі выключную ролю ў палітыцы беларусізацыі ў 1920-х гадах. Замест гэтага мы маем мноства помнікаў «сакральнай карове» камуністычнай ідэалогіі — Леніну.

Сталічныя кіраўнікі дагэтуль не могуць (ці хутчэй, не хочуць) усталяваць годны мемарыяльны комплекс у Курапатах або прынамсі забяспечыць належную ахову тэрыторыі, але затое яны ахвотна гатовыя — за велізарны замежны грант, вядома — далучыцца да маштабнага пераўтварэння месца памяці ў вёсцы Малы Трасцянец, дзе нават немагчыма ўстанавіць дакладную колькасць ахвяраў (пераважна пахаваных, дарэчы, зусім не там, а побач, на месцы цяперашняга гарадскога

сховішча смецця). Апроч таго, у апошнія гады пайшла завядзёнка паўсюдна ўзводзіць помнікі прадстаўнікам рускай праваслаўнай царквы. Прычым на адкрыцці гэтых помнікаў, як правіла, прысутнічаюць і радасна пляскаюць у далоні тыя, хто яшчэ ўчора бавіў час на сходках камсамольскіх актываў, быў непрыхаваным атэістам і актыўным барацьбітом з «рэлігійным цемрашальствам».

Таму не дзіўна, што сёння сэнсавая напоўненасць канцэпту нацыянальнай ідэі паранейшаму працягвае боўтацца паміж двума берагамі: ад «мы, беларусы, з братняю Руссю» да «наш народ заўсёды пакутаваў ад маскальскага прыгнёту», а становішча з нацыянальна-арыентаванай беларускай элітай трапна акрэслена Сяргеем Дубаўцом: «сем суполак па сем чалавек». Усеабдымны посткаланіяльны цень на гістарычную свядомасці большасці суайчыннікаў пераахвочвае ганарыцца тым, што менавіта нашы продкі былі першапачынальнымі партызанскага руху, вынаходнікамі шматступеннай ракеты і рэактыўнай авіяцыі, заснавальнікамі магутнага прататыпу Еўрапейскага Саюза ў выглядзе ВКЛ, фундатарамі аднаго з найстарэйшых у свеце заапарнікаў «Белавежская пушча», стваральнікамі сарматызму і супрэматызму ў мастацтве.

Святкаванне 70-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў рэзка кантрастуе з поўнай адсутнасцю цікавасці да 500-годдзя бітвы пад Оршай з боку афіцыйных структур. Яно і зразумела: гэтая дата вельмі «нязручная» для гістарычнага іміджу ўсходняга суседа, які прызвычаіўся з кожнай шчыліны крычаць пра свае вялікія перамогі і адначасова «забываць» пра не менш вялікія паразы. І ў гэтым прасочваецца непрыхаваны і досыць сур'ёзны выклік для нас, беларусаў. Бо пакуль мы будзем з мазахісцкай радасцю працягваць эксплуатаваць вобраз надзвычайна-мяркуюнага народа, які выжыў у мностве войнаў і вытрымаў шмат гора і пакут, — жыць сапраўднаму, з годнасцю, вольна і на поўную моц наша краіна будзе хіба толькі ў папулярным і, што таксама сімвалічна, фактычна забароненым сёння закліку: «Жыве Беларусь!».

Сустрэча ў школе № 144

Ульф Нільсан і маленькія беларусы

«Я баюся акулы», «Я баюся цемры», «Я баюся вышыні», «Я баюся заставацца адна дома» — васьмі-дзевяцігадовыя маленькія беларусы прызнаваліся шведскаму пісьменніку Ульфу Нільсану ў тым, што палохае іх найбольш, і малявалі пра гэта малюнкi, каб перамагчы свае страхі...

Ульф Нільсан — дзіцячы пісьменнік, аўтар кнігі «Найлепшы спявак у свеце», якая выйшла па-беларуску ў серыі СБП «Каляровы ровар». Кніга расказвае пра тое, як хлопчык навучыўся не баяцца выступаць на сцэне. Ульф часта працуе са складанымі тэмамі ў сваіх кнігах, страх — адна з іх. Паразумецца з беларускімі чытачамі дапамагала аўтару перакладчыца кніжкі са шведскай Алены Башарымава.

Сустрэчы, арганізаваныя Саюзам беларускіх пісьменнікаў, прайшлі другога і трэцяга кастрычніка ў 144-й школе ў Соснах, Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы і ў Заслаўскай гімназіі. Іх мадэратарам выступіла беларуская дзіцячая пісьменніца Алена Масла.

Разам з Ульфам Нільсанам у Мінск прыехала прадстаўніца Шведскага саюза пісьменнікаў Ан Вікстром. Дзеці і госці задавалі адно адному пытанні, гаварылі пра кніжкі, пра тое, як бавяць дзень малодшыя школьнікі ў Швецыі і Беларусі, і нават спявалі песні.

Беларускім чытачам Ульф раскажаў пра тое, як працуюць пісьменнікі і як можна самім зрабіцца пісьменнікам, склаўшы кніжку з малюнкамі.

Калі не вялікую, то маленькую, хаця б зусім-зусім маленькую.

На памяць пра сустрэчу ў Соснах Ульф падарылі малюнкi з выставы паводле ягонай кнігі.

Затым у памяшканні кнігарні «Галіяфы» прайшла сустрэча Ульфа Нільсана з беларускімі пісьменнікамі і перакладчыцамі, прысвечаная стану дзіцячай літаратуры ў Швецыі і Беларусі, яе ролі ў грамадстве, супраць пісьменнікаў са школамі, а таксама складаным тэмам у літаратуры для дзяцей. З беларускага боку ўдзельнічалі Раіса Баравікова, Алеся Башарымава, Вольга Гапеева, Надзея Кандрусевіч, Алена Масла, Серж Мінскевіч, Барыс Пятровіч, Аляксандр Пашкевіч, Аксана Спрычан. Мадэравала сустрэчу Юлія Цімафеева.

Алена Казлова

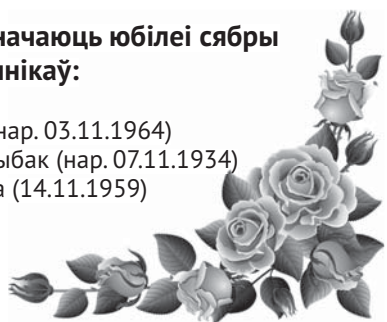
Алеся Башарымава і Ульф Нільсан

ЛІСТАПАДАЎСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілей сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

Аляксандр Іосіфавіч Фядута (нар. 03.11.1964)
Алеся (Аляксандр) Пятровіч Рыбак (нар. 07.11.1934)
Міхаіл Аляксеевіч Карпечанка (14.11.1959)

Жадаем усім радасці,
натхнення і добрабыту!

Паседжанне Рады СБП

Адбылося чарговае паседжанне Рады ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў». На ім былі разгледжаны заявы кандыдатаў на ўступленне ў пісьменніцкую арганізацыю.

На паседжанні прысутнічалі сябры Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў і кіраўнікі яго абласных аддзяленняў. Была абмеркавана падрыхтоўка літаратурных альманахаў «Ратуша» (Віцебск), «Жырандоля» (Берасце), «Палац» (Гомель), «Новы Замак» (Горадня) і «Брама» (Магілёў), а таксама разгледжаны іншыя пытанні дзейнасці абласных аддзяленняў. Быў заслуханы даклад, зроблены па выніках сацыялагічнага даследавання, прысвечанага маніторынгу культуры чытання ў Рэспубліцы Беларусь.

Паводле тайнага галасавання сябрамі Саюза беларускіх пісьменнікаў сталі Мікалай Аляхновіч, Мікола Мілаш, Іван Сачук і Сяргей Шапран.

Мікалай Аляхновіч нарадзіўся 14 студзеня 1953 года ў вёсцы Валішча Пінскага раёна Брэсцкай вобласці. Скончыў філалагічны факультэт Брэсцкага дзяржаўнага педагогічнага інстытута (1974). Лінгвіст, кандыдат філалагічных навук (1983), дацэнт. За час працы на факультэце працаваў намеснікам дэкана, дэканам філалагічнага факультэта, у 1993—1995 гг. працаваў на кафедры ўсходнеславянскай і балтыйскай філалогіі факультэта гуманітарных навук Будапешцкага ўніверсітэта імя Лоранда Этвеша (Венгрыя). З ліпеня 2013 года — дацэнт на кафедры беларускага мовазнаўства і дыялекталогіі БРДУ імя Пушкіна.

Займаецца навукова-даследчыцкай і літаратурнай дзейнасцю.

Аўтар вершаваных зборнікаў «Жыццёвае веры прадзіва» (2006), «Святло дарогі» (2010), кнігі перакладаў «Такая тонкая размовы ніць» (2013).

Мікола Мілаш (сапр. Мікалай Лазававіч Шаравар) нарадзіўся 26 снежня 1936 года ў вёсцы Дамантовічы Капыльскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў Мінскі лесатэхнічны тэхнікум (1958). Пасля службы ў арміі вучыўся ў Ленінградскай лесатэхнічнай акадэміі, скончыў вярхні ўніверсітэт пры Петразаводскім лесатэхнічным тэхнікуме. У 1968 годзе вярнуўся ў Беларусь, у Салігорск, дзе жыў і па сёння.

Аўтар шасці кніг: «На хвалі Адраджэння» (2009), «На скрыжальях часу» (2011), «На ветразях Хрыстовай веры» (2011), «У пошуках Арыяднаўнай ніці» (2013), зборніка паэзіі і некалькіх навуковых трактатаў.

Іван Сачук нарадзіўся 5 мая 1937 года ў вёсцы Буда Казіміраўскага раёна Гомельскай вобласці. Скончыў Мазырскае педагогічнае вучылішча. Працаваў настаўнікам у Лельчыцкім раёне. У 1956 годзе стаў студэнтам юрыдычнага факультэта Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ламаносава. Працаваў выклад-

чыкам у ВНУ Украіны, вярнуўся на радзіму.

Выкладаў у Мазырскай універсітэце. Дацэнт кафедры гісторыі і паліталогіі, кандыдат гістарычных навук. Цяпер на пенсіі, жыве ў Мазыры. Аўтар кнігі «Цяплом душэўным падзялюся», падрыхтавана да друку кніга «Крыніца бабы Марты».

Сяргей Шапран нарадзіўся 11 лютага 1968 года ў Рызе (Латвія). Скончыў філалагічны факультэт (аддзяленне расійскай мовы і літаратуры) Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1992). Яшчэ падчас вучобы пачаў займацца журналістыкай, любімы жанр — інтэрв'ю. Друкаваўся ў перыядычных выданнях: «Советская молодежь», «Час», «Суббота» (Рыга); «Знамя юности», «Имя», «Белорусская деловая газета», «Новы Час», у часопісах «Дзеяслоў», «Абжур» і іншых.

У апошнія гады займаецца даследаваннямі жыцця і творчасці Васіля Быкава, Рыгора Барадуліна, Геннадзя Бураўкіна, а таксама Уладзіміра Някляева.

Атрымаў дыплом Саюза тэатральных дзеячаў (2000), прэмію «За ўнёсак у развіццё беларускай рок-музыкі» (2007). Лаўрэат прэміі імя Алеся Адамовіча за даследаванне «Васіль Быкаў. Гісторыя жыцця ў дакументах, публікацыях, успамінах» (2011).

Прэс-служба Саюза беларускіх пісьменнікаў

Сустрэча з Іванам Мельнічуком

У Берасцейскай гарадской дзіцячай бібліятэцы імя А. С. Пушкіна адбылася творчая сустрэча з пісьменнікам Іванам Мельнічуком.

Дзеля гэтага было аж тры пачэсныя нагоды: прэзентацыя дзіцячай кнігі «Чудеса ў решете», зборніка «Гасцінец» і, таксама, святкавання 75-гадовага юбілею старшыні Берасцейскай філіі СБП.

Месца сустрэчы было абранае не выпадкова: Іван Мельнічук найперш вядомы землякам менавіта як аўтар твораў для маленькіх чытачоў. Выдаўшы першую кніжку «Кто разбудил солнце» аж у 1982 годзе, Іван Міхайлавіч працягваў сваю плённую працу і да сёння стаўся стваральнікам амаль дзясятка кніг для дзяцей. Зборнік «Гасцінец», наадварот, стаўся першай недзіцячай кнігай паэзіі, якая ўтрымлівае сярод іншага

прысвечэнні сябрам, жарты, гумарэскі — вершы, што падтрымліваюць светлы настрой, уласцівы творчаму почырку аўтара.

На пачатку гасцям сустрэчы прадэманстравалі дакументальны фільм Берасцейскай абласной студыі тэлебачання, што быў зняты да 70-годдзя Івана Мельнічука.

Імпрэзу адкрыла дырэктар Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Берасцейскай вобласці, дэпутат абласнога савета Святлана Сямашка, якая падзякавала юбіляру за яго шчырую працу на ніве дзіцячай літаратуры ад імя землякоў.

Ад імя Саюза беларускіх пісьменнікаў з віншаваннямі выступілі старшыня ГА «СБП» Барыс Пятровіч і намеснік старшыні Алеся Пашкевіч. У дар бібліятэцы былі перададзены дзіцячыя кнігі з новай серыі «Каляровы ровар», запачаткаванай СБП.

Да віншаванняў далучылася калегі на філіі Леанід Філатаў, Алеся Каско, Мікола Сянкевіч, а таксама родныя і сябры Івана Міхайлавіча.

Напрыканцы імпрэзы сп. Мельнічук падзяліўся жыццёвымі назіраннямі ды творчымі планами, выказаў падзяку сябрам-пісьменнікам і ўсім прысутным гасцям.

Паэт, як вір...

Прайшло 55 гадоў з таго часу, як 26 кастрычніка 1959-га ў вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна Гомельскай вобласці ў сям’і Марыі й Ціхана Сысоў нарадзіўся сын Анатоль. Нарадзіўся, каб праз трычатыры дзесяцігоддзі свайго жыцця зыркай каMETAй пралацець па беларускім паэтычным небе, згарэць дастатку — і стаць легендай нацыянальнай літаратуры. Гэтая старонка «Літаратурнай Беларусі» — адна з пялёсткаў у вянок яго вечнай памяці...

Паэт з босай душой*

Рыгор БАРАДУЛІН

Анатоль Сыс быў настолькі геніяльным, настолькі непасрэдным, што ён проста не змог ужыцца ў атмасферу горада. Горад усё ткі каварны і не шчыры. Да таго ж, ён не нацыянальны. Таму такому, як Сыс, немагчыма было тут ужыцца. Горад, час яго з’ёў. З’ёў сваёй атмасферай. У горадзе трэба быць калючым вожыкам, трэба мець панцыр, а Сыс быў без усялякага панцыра. Ён прыйшоў у гэты халодны, калючы горад з босай душой. Таму так і выйшла...

Ён быў найвыдатнейшы паэт. І чалавек дужа далікатны. Гэта ж ён падараваў мне старажытныя іконы, хоць здавалася б — Сыс і такі... На пахаванні Васіля Быкава ўсе ад яго шарахаліся, а ён падыходзіць да мяне: «Дай мне значок з «Пагоняй». — «Калі ласка», — кажу. У адказ ён дзякуе і — усё на гэтым...

Ён быў загнаны і застрашаны. Яго наўпрост спаілі. Спаілі, таму што баяліся канкурэнцыі. Ён жа прыехаў у Мінск дужа даверлівы, дужа шчыры. Лёс Сыса можна ў нечым параўнаць з лёсам Ясеніна, які таксама прыехаў дужа адкрыты і якому таксама памагалі піць. Але ўсім таленавітым хлопцам памагаюць піць — тыя, якія больш бяздарныя.

Гэта была яркая асоба. Анатоль Сыс застанецца ў беларускай паэзіі і ў гісторыі беларускага духу. Тут можна правесці хоць і ўскосную, але такую паралель: Сыс, як і Максім Багдановіч, пражыў хай і мала, аднак таксама асвятліў свой шлях. Ён, відаць, ішоў сваёй сцежкай у промнях Багдановіча. Гэта калі сыходзіць з яго шчырасці, з яго беларускасці.

Анатолію Сысу прысвяціў у верш:

Як вір...

*Паэт, як вір,
Ад хвалявання тыне,
На дне хаваючы халодны клёк.
З гародчыка расчужвання
Юргія
Юрыць паэтаў юр,
Як неўзнарок.*

*Паэт, як вір,
Віруе ды шчыруе,
Перамывае родных словаў
Жвір,
З Пегаса збрую
Скідвае старую,
Бярэтку поўні
Збіўшы набакір.*

*Паэт, як вір,
Супернік неспакою,
Капрызны хрэснік
Шчырай Каляды.
З Сусвету,
Як з цяжкіх пакоя,
Ірваецца вымкнучца.
Але куды?*

*Друкуецца ўпершыню.

Прарок свабоды і незалежнасці

(Гісторыя юнацкага архіву паэта)

Алесь БЯЛЯЦКІ

Жалезныя дзверы і ваконныя краты густа захіснуты жалезнымі гарызантальнымі палосамі, якія ласкава называюць «раснічкамі», за імі ў шчыліны праглядаецца распілаванае бяздоннае неба і белья ватных аблокі.

Колькі разоў ужо, стоячы ля вакна і ўглядаючыся ў заманліваю сінечу неба, я паўтараў сам сабе: «Вось воблака, сяду і ў свет палячу!» Калі не цела, дык думкамі і душою. І ёсць у гэтым маім пісанні вышэйшы сэнс, бо душа мая зараз дакладна наладжаная ва ўнісон Анатолевым вершам. І хто ж, як не ён, навучыў мяне некалі шанавачь свабоду і даражыць ёй. Гэтае ягонае ўнутранае і вонкавае разняволенне, незалежнасць, якія пражыліся і ў штодзённых паводзінах, і ў стасунках з людзьмі, натуральна пераходзілі ў ягоныя вершы. За гэта мы шанавалі Анатоля, за гэта яго не любілі людзі абмежаваныя і залежныя.

яшчэ складаючы ў 2009 годзе зборнік выбраных вершаў А. Сыса «Алаіза», які рыхтаваўся да 50-х угодкаў паэта, я моцна шкадаваў, што так мала было вядома ранніх твораў Анатоля. Бо не зусім зразумелым быў для чытача шлях развіцця ягонага магутнага таленту. І мала для асэнсавання гэтага шляху ўспамінаў і нататкаў знаёмых і сяброў. Што можа сказаць пра паэта выразней, чым ягоныя першыя вершы?

Апроч гэтага машынапіснага зборніка, у паперах таксама была частка рукапісных вершаў Анатоля, у прыватнасці, вянок санетаў, напісаны ім ва ўніверсітэцкія гады. Увага да вершаванай формы санета ішла ў Анатоля Сыса ад захаплення творчасцю Максіма Багдановіча. Недарэмна ён пісаў курсавую працу, прысвечаную санету як паэтычнай форме ў творчасці М. Багдановіча. Гэтая праца з вершам-прысвячэннем М. Багдановічу таксама захавалася ў архіве. Анатоль Сыс вучыўся ў свайго «старэйшага брата» — так ён называў пазней М. Багдановіча — працаваць са словам. 14 радкоў санета ўяўляліся яму ідэальнай формай для паэтычных практыкаванняў, для шліфоўкі слова і адточвання рыфмы і думкі. Я памятаю, як ён ганарыўся сваім вянкам санетаў, гаворачы пра тое, што гэта вельмі складаная форма вершаскладання і што ў беларускай паэзіі на той час было толькі два вянкі санетаў...

Вялікі ўплыў на станаўленне паэтычнага таленту Анатоля Сыса аказала насычаная філасофскай думкаю паэзія Алеся Разанава. Недарэмна бліскавая «Балада-прысвячэнне маці» пачынаецца з эпіграфа — радка з верша А. Разанава: «Да гарызонта даляцеца птушка». Гэты радок паслужыў штуршком і асноўнай супярэчлівай ідэяй балады. Зыходзячы з рацыянальнага асэнсавання свету, немагчыма дацяць да гарызонту. І калі гэта ўсё ж удаецца — тады адбываецца суд. Менавіта там, за гарызонтам, па ўяўленні паэта, птушка пераўтвараецца ў чалавека. Птушка-чалавек — гэты паганскі, родавы, татэмны вобраз заўжды прыцягваў паэта. Вобраз птушкі ўяўляецца яму абсалютным вобразам свабоды. Там, у небе — «крылы» і «музыка нябеснага прастору», а тут, на зямлі — «немач рук» і «прыцягненне вечнае зямлі».

Вобраз маці з’яўляецца культурным вобразам, які праходзіць праз усю творчасць Анатоля Сыса. Вось і ў «Баладзе...» птушка пераўтвараецца ў маці. Такім чынам, паэт назваў сябе сынам жанчыны-птушкі, уяўныя будучы дзеці якога таксама будуць дзецьмі-птушкамі.

Гэтаксома ў архіве паэта захаваўся сцэнар радыёперадачы, прысвечанай ягонай творчасці, падрыхтаваны ўвесну 1984 года для Гомельскага радыё пасля ягонага вяртання з войска. У друкапісе з рукапіснымі праўкамі паэта ёсць і невядомыя вершы. Можна меркаваць, што яны былі напісаныя ў 1983-84 гг. падчас службы. Да невядомых вершаў адносіцца «А мне не трэба шлях, дзе скрозь падковы» — аптымістычны твор, у першым радку якога выказваецца жыццёвае крэда паэта. Радкі «Мяняў я конай, стомленых дарогай», «Быў я ў сяброў, як брыганціна ў чайках» даюць уяўленне пра характар героя верша, якога можна атаясамліваць з асбай паэта.

Верш «Маці» існуе ў двух варыянтах — надрукаваны на асобным аркушы і ў тэксце радыёсцэнара. Мне ўяўляецца, што Анатоль вымушаны быў перапісаць першапачатковы варыянт верша для радыёэфіру з прычыны ягоных рэлігійных матываў. Паэт параўноўвае сваю маці з «жывой Божай маці». У ягоных вачах такое падобенства з’яўляецца вышэйшай адзнакай. Рукаю Анатоля Сыса ў сцэнары зробленыя праўкі, у якіх ён акцэнтует увагу на тым, што вобразы Маці і Радзімы для яго з’яўляюцца непадзельнымі — такімі ж яны існуюць і ў ягонай паэзіі.

Анатоль ніяк не ўспрымаў «ідэалагічна правільную» паэзію. Ён грэбаваў і здэкваўся з рыфмаваных траскучых радкоў у гонар Леніна, партыі, рэвалюцыі ды розных іншых камуністычных святаў і падзеяў. Нават пішучы на «прахадных» на той час тэмы, да прыкладу, пра Вялікую Айчынную вайну, ён асэнсоўваў яе праз канкрэтныя цяжкі лёс свайго прыйшоўшага з той вайны бацькі. І ядзерную бамбардзіроўку Хірасімы, якую савецкія ідэолагі падавалі выключна ў антыамерыканскім ключы, ён успрымаў з агульначалавечых пацыфісцкіх пазіцыяў. У вершы «А мне білет да Хірасімы» ён абыгрывае факт, які найбольш уразіў яго: на самалёце, што скінуў атамную бомбу, лётчыкам было напісанае імя ягонай маці. І менавіта да яе звяртаецца паэт, спрабуючы асэнсаваць тую трагедыю.

У вершы «Верлібр першай сустрэчы з морам» можна адзначыць знаёмы нам па іншых вершах паэта вобраз «адзінокага пілігрыма». Такім «адзінокім пілігрымам» і сам паэт прайдзе па гэтым змяным жыцці.

Ёсць у архіве некалькі вершаў, напісаных Анатолевым Сысам у пазнейшыя часы — у 90-я гады, у пачатку 2000-х. Іх лёгка распазнаць па правапісе — «пэрашкевічы», на якую паэт перайшоў у другой палове 80-х гадоў, пасля пераезду ў Мінск і далучэння да моладзевага нацыянальнага руху. Тады пераход на «тарашкевіцу» азначаў выразную грамадзянскую пазіцыю, арыентаваную на пераемнасць нацыянальных каштоўнасцяў і ідэалаў, якія бязлітасна знішчалі камуністы і за якія пераследавалі творцаў...

Выдрукаваны таксама «тарашкевіцай» захаваўся ў архіве і пераклад твора расійскага паэта М. Гнедзіча «Маім вершам». Як мне падаецца, думкі М. Гнедзіча, выказаныя ў гэтым вершы, былі блізкамі Анатолю Сысу, што і стала прычынай перакладу. Бескарыснасць у творчасці, любоў да музы, якая палала «з юных гадоў», душэўны настрой, што выліваўся ў вершаваныя радкі... Анатоль Сыс пагаджаецца з Гнедзічам, які гаворыць пра тое, што ён не гандляваў душою дзеля ўцехаў, што «часта трымаў іспыты на гонар і годнасць» і «з тых вопытаў выйшаў чыстым», што ён «хвяр не паліў, патрапіць каб ідэалам свету». М. Гнедзіч, а праз пераклад і Анатоль Сыс жадае, каб людзі адшукалі ў ягоных вершах «сардэчную мову нябёсаў».

Спадзяюся, што неўзабаве невядомыя вершы Анатоля Сыса выйдуча асобным зборнікам, так як некалі і планаваў паэт. Несумненна, што гэтыя вершы сур’ёзна дапоўняць творчую спадчыну паэта, нашага прарока свабоды і незалежнасці.

Яблычны пах цішыні

Фелікс БАТОРЫН

Сінім азёрным атрамантам
Піша аповед верасень.
Статкам зялёных мамантаў
Пасвіцца лес на беразе.

Мы з ім адзінае цэлае —
Злепак няўрымснай старасці:
Цела спрэс змаманцелае,
Дух у зялёных парастках.

Ходзяць паралельна й папярэчна.
Ходзяць развітальна і сустрэчна,
А калі сустрэчна, то па-рознаму:
Лоб у лоб з пагледамі пагрознымі,
З сэрцамі, скрываўлена-паскрыленымі,
Ці інакш — з абдымкамі раскрыленымі.
Я іду, каб стрэцца, людзі, з вамі.
Як не сутыкнуцца нам ілбамі?

Неацэннае і бяскоштнае

Тое, што не мае цаны —
Альбо неацэннае, альбо бяскоштнае.
Рознае — па-рознаму.
І аднолькавае — па-рознаму:
У розны час альбо розным нам.
А розныя мы ўсе —
І ў часе, і паміж сабою.
Толькі адкуль столькі
Аднолькава безаблічных твараў?

Тысячы светаў адбітыя ў кроплях
залевы,
Што расцякаюцца тысячамі
раўчукоў,
Калейдаскопна змяняюцца
справа і злева
З безліччу імі імгненна
пражытых вякоў.

Людзі дажджу!
Павыходзьце з-пад стрэхаў чужыны
Вецер, адмыты ад дыму і пылу,
ўдыхнуць.
Чыста адмытыя,
лягуць пад ногі сцяжыны,
Што нас урэшце
на родным парозе звядуць.

Яблычны пах цішыні.
Мігі маўклівых ападаў.
Яблычныя прамяні
Сцежкі спярэсцілі саду.

Птушкі збіраюцца ў шлях,
Памяць пакуюць у клункі.
Яблычны смак на губах —
З вераснем пацалункі.

Месяц на вільчаку
Як зачэпіўся чакою.
Не вырываўце чаку,
Не падрываўце спакою!

Жорсткія гульні дарослых дзяцей
З верай у казкі і прагаю шчасця,
Вы запаўняеце лёсы людзей
Перш, чым у вечнасці людзям прапасці.

Адбываюцца ў небе азёрныя зоры.

Адбываюцца мятлікаў сонмы ад рук.
Адбываюцца казкі ў павольнай прасторы,
Дзе завіс у цяніках марудны павук.

Цемру певень скрыляе сваім «кукарэку»,
І змяшчаецца сэрца тваё, чалавек,
І ў хвіліну любошчаў, што вартая веку,
І ў няўлоўна-хвілінны зняможлівы век.

А дзе ж той плот?..

А дзе ж той плот збуцвелы,
Таёмны пералаз
І ў садзе загусцелым
Здранцвелы дрэмны час?

Дзе тая камяніца
І сцежка ля яе,
Дзе мілай завушніца
Згубілася ў траве?

Адкуль над садам гусі
Вяртаюцца дамоў?
Дзе кола, куды бусел
Ляціць з галінай зноў?

А дзе ж той хлопец русы,
Што ў гэты лазіў сад?
Ці, можа, толькі гусі
Вяртаюцца назад?

Ля дрэва пазнання
Добра і зла
Нашая доля вяночак пляла.
Аду толькі ночку
Хадзіла ў вяночку,
А потым будзённасць прыйшла.

Ля дрэва пазнання
Добра і зла
Шторанняя сцяблінка ўзыходзіла з тла.
Аду толькі ночку
Хадзіла ў вяночку —
І доля шчаслівай была!

Сам у сябе — збунтаваны — пытаюся:
«Хто ты?
Носіш імя ці ўсяго толькі маеш назоў?» —
Дрэва жыцця штохвіліны мяняе лістоту,
Зносіць лістоту апалую вецер часоў.

Скрушынае ўсёю істотаю чую трымценне,
Болям знікнення цянютка смьліць
чарашок.
Але гукнуць, як той Фаўст: «Супыніся,
імгненне!» —
Сілы не мае — ужо надарваны — лісток.

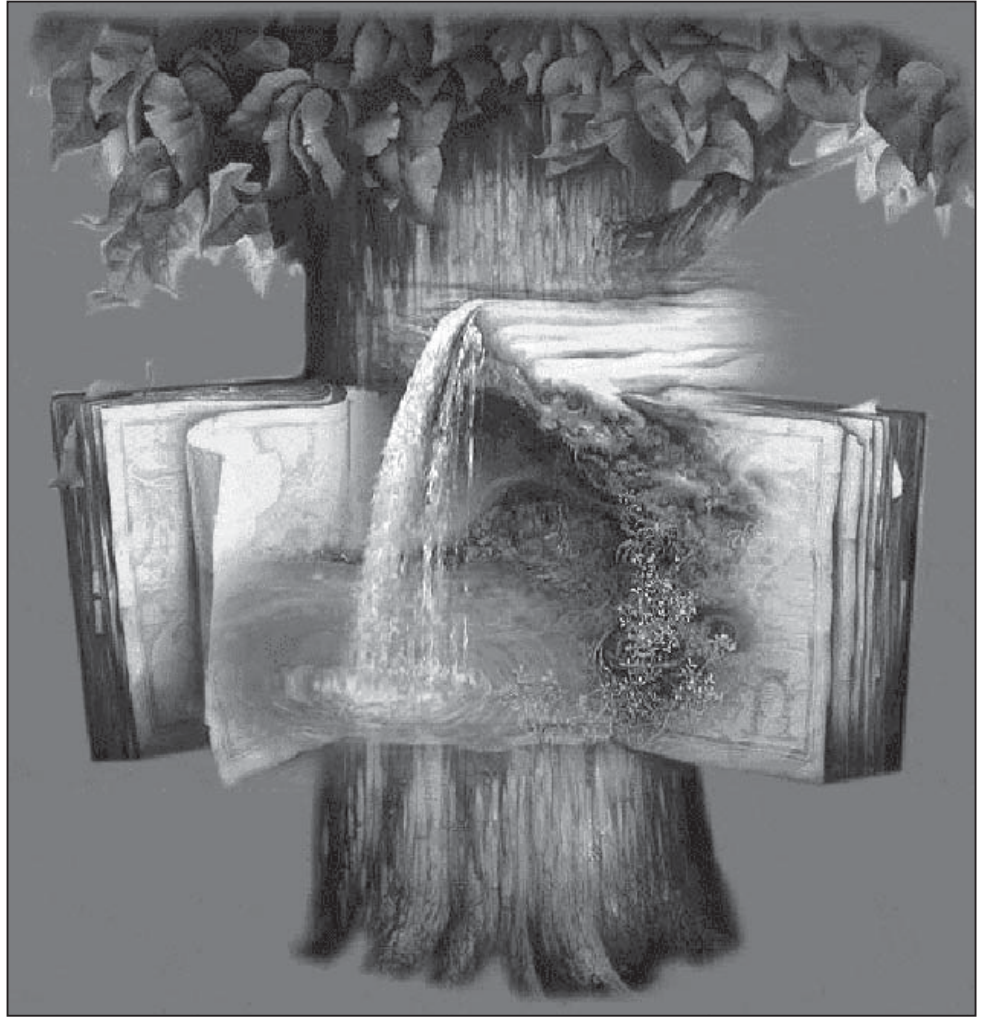
Волка і золка на ўзолата ўбраным бульвары.
Вокны навокал птушынае поўны журбы.
Век пражылі мы тут непэралётнаю
парай,
Нібыта галкі альбо шызары-галубы.

Колькі на душах у нас паўзагоеных метак!
Хочуць задзьмухаць наш боль міласэрна
вятры.
Можа, таму нам садзяцца бязбоязна
гэтак
Проста пад ногі крылатыя нашы сябры?

Сышлі хаціны ўласныя,
Стаяць пры гмаху гмах,
І яблыні бязгасныя
Гібеюць у дварах.

Штогод драбнеюць яблыкі,
На штамбах мох сухі,
Бяздумныя нахабнікі
Абломваюць сукі.

Знядбаны ды замацаны
І дрэвы, і дамы.

Брак пачуцця грамадскага,
Бо не грамадства мы.

Што ёсць я на зямлі, мне дзень пры дні
Напаміналі крыўды і пакуты.
У неба я
спакою й цішыні
Прасіць пачаў — і ўрэшце быў пачуты.

Але калі спакой, нібы камяк,
На вочы лёг і сонейка растала,
А рот звязаў мне цішы даўкі смак,
Я ў жаху зразумеў: мяне не стала.

Выходзячы з кабінета кардыёлага

Калі малінавым грахам
Запахнуць ліпеня анёлы,
На мроі ўздрыбленай вярхом
Памкну я, першатворна голы.

І пырскі зор з-пад капытоў,
Калейдаскоп святла і ценю.
І вецер здзьме цяжар гадоў,
Як парушынак лёгкіх жменю.

І песень здолею злажыць
Без ліку я на радасць людзям.
Адно б да ліпеня дажыць, —
А там і смерці ўжо не будзе.

Жаўрук

З калосся ўзнялося ў надмар'е, надлесе
І ўпала ў азерца празрыстае скерца.
З вясёлкай на вейцы я кідаю лейцы
І ўслед серабрыстай распеўнай жалейцы
Праз зніклыя межы прасторы і часу
Лячу шасцікрыла на тройцы Пегасаў.
А птах, каго змесціць дзіця на далоньцы,
Вядзе мяне ў вышнія высі да сонца.

Жывая вада

Пастарэў я, і мне на такую бяду
Прадала чарадзейка жывую ваду.
Можа, змыю маршчыны з ілба я?
Ах! На гэта надзея слабая.

Калі ж нават і так, ці ж паднімуцца з тла
Сваякі і сябры, што магіла ўзяла?
І як будзе нам з сённяшняй Ганнай?

Я так думаю, будзе пагана.

Ёй, Ганулі каханай, аддам я ваду
І яе сівізну і маршчыны зваду.
З кімсьці лепшым яна, маладая,
Хай шчасліўшую долю спазнае.

Але Ганна адсунула конаўку прэч,
З лёгкім сумам сказала мне гэткую рэч:
«Хай з табой я не соладка ела,
Ды ў мяне ж дыябет застарэлы!»

Некранутай хаваю жывую ваду,
Бо ахвотніка ўсё на яе не знайду.

Л. Дранько-Майскоу

Крыніцу прыхваваў лясок
І дбайна прыкрывае веццем:
Не страшна, што на дне пясок —
Агідна на паверхні смецце...

Утульна існаваць бязмарна,
Калі і вочы сноў не сняць.
Быць можа, што не варта марна
І дэкарацыі мяняць.

Недаўменне

Цю-цю-цю, сабачка!
Я пачастую цябе сакавітай капусткаю.
Кызы-кызы, козачка!
Я дам табе свежай каўбаскі.
Пуль-пуль-пуль, курачкі!
Я насыплю вам солі з перчыкам.
О, Госпадзе!
Я ж быў шчодры і ласкавы.
Чаму ж нават сабака, каза і куры
Адварнуліся ад мяне?!

Яблык сонца збівае вяршынямі лес,
Ды ніяк не злаўчыцца, каб збіць.
Вырываецца сэрца з кайданых жалез,
Ды ніяк іх не можа пазбыць.

Вольны свет шамаціць і плюскоча ў вакне,
Ды турэмшчык не выпусціць, не,
Божыве мой турэмшчык глыбока ўва мне, —
Ён пухлінаю ўрос у мяне.

Азірніся, сыноч

(Пралог і эпilog аповесці «Адарваць ад сэрца»)

Аляксей ФІЛАТАЎ

*Ты не кліч мяне, мама, не кліч,
Нічога няма.
Я знаю, што была ты і была
вайна...*

Мікола Куррэў

З той першай пасляваеннай, мірнай дарогі з Ляхавец у Маларыту, што не забудзецца да скону, кожнае падарожжа хвалюе. Не надта любіла сядзець на месцы мама. Ды выбрацца ёй у шлях заўсёды была вялікая турбота: доўга пакавалася, ладкавала гасцінцы, лічыла, пералічвала рублі і капейкі, пасля змяркання бегала па вёсцы, шукала да першых пеўняў вазніцу. Усёй сямейцы не спалася.

Але вось у падворку загрузацелі колы, фыркнуў аднавокі конік Васько. Мы прыселі на дарожку. Бабуля перахрысціла нашы спіны. Заварушыліся на клуні ў трох буслянках нашы буслы, нібы і яны развітваюцца з намi. Дзед Мікалай Крэніўскі, якога дражняць Буслом, паправіў радзюжчыну на ладным пуку сена ў драбінах. Сена далікатненька бруіць падсохлым аерам. Умасціліся, едзе. Ад вобода таненькімі латачкамі адвальваецца спраставаны коламі вільготны з ночы пясок. Світае. Трыожна, радасна, таямніча на душы. Маўчым. Цішыня. Нават птушкі яшчэ не прачнуліся. І тут мама шэптам: «Азірніся, сыноч, паглянь — над зямлём сонейка ўзьходзіць».

...Цяпер колькі ні езджу на радзіму (і шлях недалёкі), заўсёды шчыміць сэрца, жалобіцца душа, неўпрыкмет маркоціць яе думка: «Можа, больш не давядзеца ўбачыць гэту залёную азімну, невялікую чараду на першай пашы з двума пастухамі — падлеткамі і буслом, закапаннага па кабiну ў нізіцы блакітнага «Беларуса», заліты паводкаю лес з астраўкамі жоўтай лотаці ў балацінах, са сцяжынамі сініх і белых канэздрыкаў на вышэйшым, хмызоў у маладой, далікатнай лістоце. Можа, не давядзеца ўжо сустраць незнаёмых табе спадарожнікаў, што разыграюць нязменна перад вачыма камедыю ці трагедыю».

Пасля марозцу і ветру радуюся цеплыні на сядзенні аўтобуса. Адраду заўважаю дваіх цыганчукоў, хлопчыка і дзяўчынку. Не зусім абтрэпаныя, а ўсё ж — прадстаўнікі няўрымслівага, вандроўнага племя. На обоіх капронавыя зашмальцаваныя, зрэдзь падраныя курткі, бавуўняныя калготы, панашаныя, з дарослай нагі жаночыя чобаты.

Хлопчык меншы, гадоў дзесяці, дзяўчынка крыху старэйшая, бялейшая і валасамі і скураю, можна падумаць: не цыгачка. Хлопчык жа — тыповае цыгачка: бы масліны, навываце, крыху раскосыя глыбокія, поўныя пачуцця вочы, як смоль, кудзеркаватыя, густыя, рэдка

ведаючыя раскошкі і яшчэ радзей мыла і гарачую ваду валасы, з гарбінкаю нос, цёмная скура, доўгія далоні і доўгія, брудныя, у драбінах пальцы. Цыганяты дрэмлюць.

На чарговым прыпынку выходзіць нізкарослы, паморшчаны дзед з ядлоўцавым кіем у руках. Ніхто тут не сядзе, але аўтобус далей не рухаецца. З-за шырмы нарэшце рэзка і пісклява гукца шафёр:

— А ў каго яшчэ білеты па пяцьдзесят капеек?

Цыганяты ўздрыгваюць, падмаюць галовы.

— А-а-а, вось яны, зайцы галапузыя, а-ну марш, а то шлангам па рэбрах!

— Ці табе шкода, няхай едуць, не ў такіх страты дзяржава ўбіваецца і нават у вашай парэфіі, — адазваўся адзін толькі я.

— А калі кантралёры, штраф хто будзе плаціць?

— Заплачу. Няхай едуць. Куды вам, дзеці?

Але яны мяне не слухаюць. Адно дзяўчынка абводзіць абываковым, з журбінкаю, поглядам патухлых вачэй, як пабітае сабачыня, пакорліва спускаецца з прыступак. Хлопчык агрызаецца:

— Мы да перахростка білеты бралі. Чаго гоніш? Не сыду, — у вачах закіпае непакора. Дзяўчынка цягне брата за рукаў.

— Хадзем назад, дзеці, зараз возьмем білеты.

— Не трэба нам тваёй ласкі! — сярдзіта кідае хлопчык. І ў нас абодвух дрыжаць, крывацця губы, ледзь не коцяцца слёзы з вачэй.

— Што, без грошай захацеў праехацца, паганец? — вызверыўся стары на хлопчыка, як толькі той ступіў на зямлю.

— Цябе не чапаюць, дзеду, шкандыбай сваёй дарогаю.

— Ах ты, ваўчаныя! — дзед нават замахнуўся кіем.

Аўтобус гойднуўся, пакаціў далей, на плячоўцы засталіся трое. «Як там у іх, што там з імі? Эх, дзеду, дзеду, адкуль, з кім узварам усмактаў ты ў душу пагарду і злосьць да гэтых, усё яшчэ забітых, забытых, мо нават і Богам, своеасаблівым людзей? А хто вас, маленькія вольныя птахі, выправіў у шлях? Ці давядзеца вам сёння паесці, сустраць добрую душу, сагрэцца жывым цяплом чалавечым, пачуць ласкавае слова ад вашай цыганскай мамы?»

Хмараю густога, чорнага пылу сустракае мяне мая вёска. Хоць яшчэ толькі пачатак вясны і вільгаці шмат наўкола, пыл настолькі густы, што цяжка разгледзець разараныя былыя лугі, выганы, сенажаці і пашы. Іх уздоўж і ўпоперкі прарэзалі пустыя калектары з рыжцам на дне сярод рудога, неглыбокага тарфяніку, — меліярацыя...

Нарэшце і прыпынак. Не паспелі адчыніцца дзверы, тут я тут кантралёры.

— Каго вязеш без білета? — на поўным сур'ёзе, нават без ценю гумару.

— Калі шафёр, дык і злodeй па-вашаму?

— Пабачым, пабачым.

— Глядзі, глядзі, каб табе павылазіло! — буркнулі мужчыны.

— Ці вам не сорамна! Запражы — плуга пацягне, — усхадзіліся кабеты.

Кантралёры не звяртаюць на кпіны ўвагі, двое дужыя, не старога веку шныраць сярод пасажыраў. Ажно і валакуць кульгавага дзядзьку, які тыча ім пад нос нейкае ў шэрых вокладках пасведчанне.

— Яно не дае табе права ў етым аўтобусе, — гугніць дужэйшы, касавокі кантралёр.

— А ці не адзін хрэн, у якім аўтобусе бітую гадзіну на парэнчы вісець?

— Ён увесь век тутака ездзіць. Ці не бачыш? Пратры лыпаўкі — інвалід, — заступаюцца ўпарта, адзінагалосна.

— Выходзь, выкіну! Прагрэсіўку, калі зрэжуць, ты мне не вернеш, чорт штылявы! — высоўваецца ў салон шафёр.

— Не чапай, — цяжка разагнула стогадовую спіну дрымуца, але ўсё яшчэ дужая, у старасвецкай апананды і ўжо

босая бабуля, у якой нарэшце пазнаю сваю былую суседку, бабу Католіху. — Сын він мэні. З лісу калікою вэрнуўся. Усі мы, дзітятко, у лісы булы, всі кору з жэлудзем ілы. Ліпш я сама злізу. — Працягнула кантралёру свой пакамьчаны квіток...

Аўтобус заспяшаўся далей, у канец даўжэзнай нашае вёскі. Я стаю пасярод вуліцы і пакутліва разважаю: «Чаму за цыганчукоў не заступіліся, другое племя, чужая кроў?..».

Вось і мэта майго падарожжа — могілкі. Найперш іду да Іх. Лія брамы здымаю шапку, мінаю вышэзны, ладна падгнілы дубовы крыж з прыбітымі на парэнчах сімвалічнымі драўлянымі абцугамі і малатком (пры іх дапамозе ўкрыжавалі Хрыста, мо і на самай справе таму, што «ён быў паэтам?»). Пацяжэлыя ногі кіруюць пад магутную, у пяць ствалоў з аднаго караня бярозу. Доўга стаю ля сціплага помнічка за металёвай агароджаю. Не магу адвесці позірку ад дарагога, ледзь кранутага змаршчынкамі матчынага твару, што смутна-ласкава глядзіць на мяне з фотакарткі...

«Мама, мама, у першую хвілінку, калі двухгадовым хлопчыкам у нямецкім шпіталі ў ўбачыць цябе, у мамі маленькім сэрцы нарадзіліся словы: «Жэнік, наша мама прыйшла!». Але Жэнік не кiнуўся табе на шыю. Брат, крышку старэйшы, заплакаў у кутку. На табе было такое ж паліто, якое насіла мая родная мама, якую забіла фашысцкім снарадам у першы дзень вайны. І яна так доўга ўжо не прыходзіла да нас. Можа, я пазнаў менавіта гэтае паліто і адразу назваў цябе дарагім для нас обоіх словам. А можа, гэта здарылася таму, што ты была такою маладою, такою прыгожаю, а ў тваіх, затуманеных слязою вачах разлівалася спагада, пяшчота, матчына любоў, якіх хапіла мне на трыццаць гадоў, што мы былі побач, і якіх так не хапае цяпер. Ты далікатнай рукою, ад якой ішоў тонкі, чароўны водар марознай свежасці і цвітухага бэзу, гладзіла параненую асколкамі маю галаву, нават падалавала яе. Хіба мог я ад цябе адарвацца? Хіба ты змагла б пакінуць мяне? Ты прыйшла выбіраць з чатырох нас, сцале-лых, а я выбраўся сам...

Паспавядаўшыся, крыху лягчэйшым крокам падаюся глыбей — да патрэсканай бетоннай пліты на брацкай магіле, у якой, па словах дзеду Бусла, ляжыць мая родная, у два разы маладзейшая за мяне.

І тут пяшчотна, ціха, да драбніц знаёмае: «Азірніся, сыноч...».

Так сціснула, не дыхнуць. Патыхні гаючым водарам чабору, не гані ў тлум ад матчыных магіл, палані старажытнаю пясняю, уваскрасі вечнаю малітваю, абнаві мае думы, утайму маю смагу, Родная Зямля!

Пісьмёны лёсу

Рыгор СІТНІЦА

Ізноўку лістота злятае
з маркотных галін
І штосьці вярэдзіць салодка, балюча,
шчымлівая,
Як песня, што ведаў, але не згадаю
матыва,
Як смутны і кволы, але дарагі напамін.

І зробіцца сумна. Ды ўсё ж гэта будзе
не сум,
А іншае нешта надыдзе, наступіць,
настане...
Ці ў чым вінаваты, і прагне душа
даравання?
І грэх той забыты яе працінае дазвання,
Ці мо шкадаванне я нейкае ў сэрцы нясу,
Ды не разумею па кім, ці па чым
шкадаванне?..

Я нешта згубіў. Але што, але дзе і калі?
І мёртвае лісце ляціць па ўчарнелай зямлі.
1999 г.

Казка

Я зусім выпадкова падглядзеў
і толькі табе скажу, —
Мой знаёмы ліхтар закахаўся
ў дачку пазаўчорашняга дажджу,
У маленькую лужынку,
поўную неба і сонечнага святла...
О, якім яна дзівам
у смутак ягоных вачэй увайшла!
І святочнымі сталіся раптам
заўсёдна-будзённыя дні.
Ён паверыў, што межаў не маюць
прадонні яе глыбіні;
І забыўся на ўсё:
не бачыў ні дрэў, ні машын, ні людзей...
Толькі лужыны любай
закахана ў вочы глядзеў.
А яна таксама
ад яго не магла адвесці вачэй;
І святло ліхтарнае
станавілася кожнае ночы ярчэй.
І паміж астатніх
ліхтароў і лужын тутэйшай зямлі
Шчаслівейшымі самымі
гэтыя двое напэўна былі.
Вось такая цудоўная
паялілася казка ў нашым двары,
І зайздросцілі ёй
усе лужыны і ўсе ліхтары;
А каханак наўны
нават і думаць не думаў, чаму
Усё меншай і меншай
чароўная лужынка бачылася яму.
Ды хвілінаў нейкаю
сталася ўсё неспраўдлым вакол, —
Заміж адлюстравання свайго
ён пабачыў брудны асфальтавы дол;
І лянны вецер варушыў, нібы смецце,
парэшткі нейкіх падзей;
І аднекуль узнікла
процьма пачварных дрэвамашыналюдзеяў;
І такім недарэчным
яму падаўся жыцця забытага шал...
І прабачце, што сумным
будзе ў гэтай дзеі фінал.
Бо да шэрай зямлі прыкаваны
журботным паглядам, усё ж
той ліхтар у нябёсах вымольвае нема
паслаць яму дождж...
Ды адкуль яму ведаць
выснову сумна-разумных людзей:
Што ніколі нам двойчы
не быць у адной і той жа вадзе.

1999 г.

Пра што гаворыць птушыны клінапіс
На снезе белым, нібы пергамент?
Пра што яліны крэслаць галінамі,
Даверыўшы воблаку свой тэстамент?

І гэтых аблокаў маўклівы рух,
І рэха зліваў і завірух,
І цемры велічнае Нішто —
Пра што?
Пра што вы, поле, сцяжына, камень?
Пра што? — імгненна.
Пра што? — вякамі:

Адбітак,
водгулле,
рэха,
след...
Калісь аднойчы я стану Вамі,
Тады спасцігну Ваш альфавэнт.

2000 г.

Прасілася сюжэтка пусціць яе на пастой;
Ды холаду ўсім ставала, бо не пустой
Пячора была ў той вечар, і хоць у той
Мясціне снежань завецца зусім іначай
З прычыны адсутнасці снегу, але мяло
Пяском і мякінай, і холадна ўсім было,
Апроч натомленай Маці, бо ў той

дзіцячай

Усмешицы першай столькі было цяпла,
Што раптам вільготным зрабіўся
пагляд вала,
І вочы авечак святлом слязіліся ціхім,
І шчасце капала з веек у парадзікі...

А з высяў, яшчэ недасяжнае і слабое,
Ёй чулася: «Радуйся, Дзева,
Гасподзь з Табою...»
2000 г.

Звечарэламу пляжу за дзень
надакучыла перасыпаць
Сваю зыбку сутнасць пад цяжарам
тысячаў целаў.
О, як добра цяпер яму быць
давідна апусцельым;
І змарнелае сонца збіраецца
класціся спаць,
Галаву, як дзіця, накрываючы
коўдраю мора,
А схуднеламу дню самы час
падавацца ва ўчора.
Я да ростаняў далніх паглядам
праводжу яго,
І аблашчыць душу маю
цуду далёкага подых,
І між хваляў барвяных
пазнаю аблічча Таго,
Хто на свеце аддзіны
ступецца ўмее па водах.

2002 г.

Ля дзвэрэй філармоніі
ці на прыступках музычнай вучэльні
Выпадковыя гукі
прыжыцца спрабуюць у нотнай сябрыне,
Бо лобом з іх хочацца
быць хоць бы трохі скрыпічным
ці віяланчэльным,

Радавод ведучы свой
ад Моцарта
ці Паганіні.

2002 г.

Пад музыку Вівальдзі

Жоўтае лісце на змоклым асфальце
Пераступаем, шукаючы выйсця...
Гэта было, прыгадай, у Вівальдзі:
Сцежкі вільготныя, жоўтае лісце...
Гэта пасля паўтаралася з намі,
Гэта вярталася крозамі, снамі...
Гэта ў душы маёй перапляліся
Сцежкі вільготныя, жоўтае лісце.
Гэта дары твае, праведны Ойча!
У мітусні, у аблуддзі, бязладдзі
Нас уратуюць яшчэ не аднойчы
Жоўтае лісце і гукі Вівальдзі.

2007 г.

Г. М. Бураўкіну

П'едэстал, трыбуна ці турма,
Кайданам блішчэць ці эпалетам,
У паэта выбару няма,
Акрамя, як толькі быць паэтам.
Хай завецца золатам г...но,
Хай дарога спыніцца астрогам, —
У паэта выйсце ёсць адно —
Прамаўляць намоўчанае Богам.

2011 г.

А таму, што так лёгка прыйшла,
і так проста, быццам няўзнік,
Праз гадоў прадонне пераступіла
амаль у біблейскі міф,
І таму, што назваць гэтай ўсё
я дасюль не ведаю, як, —
Я назваў цябе Суламіф.
І няхай не было аліваў
і ксты вінаградных лоз
Не магла тваё цела лапчыць
і так, як тую, любіць,
Ды здалося, — тваё прышэсце
адважны выдумаў лёс...
Ну што мне было рабіць?..
І таму, што зусім не цар я
ні духам, а ні па радні,
І прыгожым міфам
даўно ўжо аблудны не верыць свет,
Каб хоць неяк нашае ўсё
захінуць ад будзённай хлусні,
Я назваўся — Паэт.
І раскоша тваіх таямніцаў
мне мёду была саладзею,
І тваё віно смактаў я,
нібы згаладалы звер,
І квітнеў пацалункавым шалам
на клумбах юных грудзей
Мой самы свавольны верш.
Ты купала мяне ў лагодзе
амаль на мяжы забыцца,
Я цябе, апранаючы ў вершы,
як мог, захінаў ад страт...

Ды, у люстэрка глянуўшы, згадваў,
што ты мне — амаль дзіця,
І што час — мой вораг і кат.
Ты ўжо хутка мяне пакінеш,
бо лёс падае мне знак,
Але знікнуць табе не дам я
ні ў сон, ні ў замшэлы міф,
Бо цябе пасяліў я ў вершы,
бо ведай, — не проста так
Я назваў цябе Суламіф.

2013 г.

Шпацыр па Грушаўцы

І
Як ветрам узнятыя ветразі,
Таполі трапечуць і клёны;
І ходзіць у ветраным верадзе
Не дужа цвярозы верасень
Па Грушаўцы залачнай,
(Што ў места — дачкою хрышчнай,
Ды з Бахусам заручонай).
Па бруку, засланаму лісцем,
Па Грушаўцы, той, што калісьці,
Напэўна яшчэ да саветаў —
Ды хто ўжо згадае пра гэты? —
Пайшла ў гарадскія заробкі
Да места суседняга Менску,
(Стаміўшыся быць «дзэравенскай»,
З вяскоўцаў пайшла назаўсёды);
Пайшла, ды, відаць, заблудзіла,
Ці можа ў дарозе прыстала,
Не здужаўшы шлях той агораць,
Бо вёскаю быць перастала,
Але ж і дасёння — не горад.
І ў гэтым ёсць сціплае шчасце
Для ўсіх саматужных паэтаў,
Што мройнаю вулкау гэтай,
Без пэўных блукаючы мэтай,
Свае летуценні задаюць;
А ў тым, як лісты ападаюць,
Канечне ж, угледзяць прыкмету
Каханья былога і лета...
А што найважней для паэта,
Чым гэтая ціхая радасць:
Парушыўшы звыклы парадак,
Удвох са сваёй адзінотай
Пайсці, заблудзіўшыся ўпатай,
На некалькі ішчасных гадзінаў?..
І хай сабе смешным і дзіўным
Здаецца камусьці такое,
Ды можна на тое рукою
Махнуць і ў самоце зацішняй
На вуліцы гэтай не лішнім
Пабыць, не апошнім, не першым,
Чытаючы кволья вершы
Платам, ліхтарам і сабакам
Пад вокнамі змрочных баракаў...
Святкуй, вераснёўскі паэце!
Бо, пэўна ж, не знойдзеш у свеце
Чагосьці істотнага болей,
Чым шэрае голле таполяў,
Ды іхнія доўгія цені
У шолаху і шамаценні
На вуліцы, заваленай лісцем,
На Грушаўцы, той, што калісьці...

1998 г.

II

На парушанай Грушаўцы,
дзе блукала калісьці амаль бязмэтава
Мая мроя паэтава;
Дзе абвал лістападавы,
дзе ў ягоным п'янім шапатлівым меласе
Патанаў я ў пошукках
прамінулага часу слядоў і знакаў;
Дзе пісьмёны лёсу
распазнаць наўна хацелася
У панурых вокнах баракаў.

Там я зноў свой смутак
вяду, нібы сталкер, ды лепш — паломнік
У нішто, дзе месца
адно толькі згадкам, мярэжам, ценам;
Дзе блукаю, быццам
самому сабе пажыццёвы помнік,
Як даніна журботная
колішнім вершам, снам, летуценням.

Там цяпер экскаватар
пануе суладна з чугуннай гіраю,
І не толькі сцены старыя
руйнаюцца, трушчацца, крышацца...
Да спатання, Грушаўка,
у незваротным нябесным выраі.
Тут вершы болей не пішуцца.

2013 г.

Алена Гінько

Тузбіца

Тузбіца.
Пастаўшчына...
Вярба
Хіліцца да рэчкі-ручайны...
Храм пакут маіх, мая журба,
настал'гія,
мой выток адзіны.
Вёска — незабудка,
каласок,
рунь надзей
і поле успамінаў —
туліцца цнатліва да лясоў...
Корань дрэва — тут.
А дзе галіны?

...Сцежачка крывая на клады...
.....
Сэрца, птушкай узляці да Неба!
Яркай знічкай азары брады,
лапкі лесу,
вёску, поплаў, глебу.
Асвяці мне радасцю здаля
землякоў абліччы,
іх Святыні...

Тузбіца, пастаўская зямля, —
мой народ
ніколі тут не згіне.

Ляцець высока —
упасці нізка,
глядзець далёка —
убачыць зблізку.

Упасці —
і не падняцца,
убачыць —
расчаравацца.
Што лепей:
жаўрук?
сініца?
памерці ці нарадзіцца?

Прадчуванне блізкага дажджу —
быццам бы чаканне спавядання.
З ім хачу зацягасці іржу
змыць з душы, каб не было і звання.

Стоенасць прыроды данясе
да цябе патрэбу ачышчэння.
Ад праблем, што ўзычыў фарысей,
хочацца хоць нейкага збавення.

...І калі прарве на небе гром
гэтую затоеную роспач,
ты заплачаш ліўням наўздагон,
ты з прыродаю пабудзеш поплеч.

...Вось і дыхаць стала ўжо лягчэй.
Вочы ўжо дабрэйшыя, не тыя.
Хоць на споведзь не хадзіла шчэ —
мне цяжар з душы залева змые.

Васільковы плач

...Ціша, спакой і гладзь,
роўнядзь. Ні ветру, ні буры.
...Мой васільковы плач

сціплы, але пануры.

Бачу яшчэ здалёк:
ён усплывае адчайна —
радасна-ярасны ўсплёск,
горка-салодкая тайна...

Ты рабіны не руш
і вярбы не чапай —
тут мой край, дзе мой сад, дзе мой гай.
Тут матуля жыла,
я шчаслівай была,
тут застаўся дзяцінства рай.

...Па-над берагам
шэра птушачка
завяла пераліўны жаль,
завярэдзіла
маю душачку,
а сама паляцела ўдаль.

Малітва

Божачка, дай мне сілы
вытраваць шквал нягод,
буру на лёс пахілы.

Зломлена, бы трыснёг,
вострым стаптана абцасам...
Што ж ты пакінуў, Бог?

Гэтак шукала святла,
сярод начэй блукала...
Я ж яшчэ й не жыла.

...Птушкаю паляту,
ў бездань нырну з адчаю...
Божачка, Божжа, ратуй!

Я думала душой,
а быў патрэбны розум...
Я ж думала душой,
бо я была з табой.
Я думала душой,
адкінуўшы цвярозасць,
бо я жыла табой
і я была табой.
Я думала?..
Ды ну!..
Я ў мроіве лунала.
Цяпер сябе кляню
адну —
адну —
адну...

Я п'ю твой голас, як бальзам, —
ім поўняцца душы абшары...
Ці ласка боская, ці чары —
я п'ю твой голас — свой бальзам.

Пяшчотны голас — родны, твой!
Ён мне здаецца — салаўіным.
Распоіць ён трывог ільдзіны,
дзівосны голас — голас твой.

Такі і блізкі і чужы,
такі жадана-недасяжны...
Мне трэба чуць яго!
...Не важна,
што голас той — нібы з імжы.

Я п'ю яго, нібы нектар,
і захлынаюся ад прагі.
Баюся не спатолюць смагі.
І п'ю твой голас — божы дар.

Андрэй Козел

Цяпло

Калі змяшаюцца гады,
Калі наступіць цішыня,
Я буду помніць, што ёсць ты,
Ты будзеш помніць, што ёсць я.

Калі Зямля абрыне нас,
Калі запаліць нехта кнот,
Я буду ведаць гэты час,
Я не забуду гэты год!

Калі свой трэмар землятрус
Захоча здзейсніць пакрысе;
Калі забудзе беларус,
Што ён каму, куды нясе.

Калі сатруцца ў дробны пыл
Ўсе векавыя межы зла —
Адзін — пазнае, кім ён быў,
Другі — зазнае, кім быў я...

Абмаладжу свае гады
Зіхоткім полымем цяпла.
Я буду помніць, што ёсць ты,
Ты будзеш помніць, што ёсць я.

Я адпускаю
у былое,
тых, хто чужым
цяпер мне стаў.
Хто на пытанне:
«Ты са мною?..» —
Нічога мне
не адказаў.

І хто пайшоў
дарогай іншай
сярод мільёнаў
тых дарог.
Я тут не Бог,
трымаць каб лішніх,
і асуджаць
я тут —
не Бог.

Недапітая кава,
Недабіты ашчэпкі.

Не завершана справа:
Недалепкі — налепкі.

Не загоена рана,
Недапісаны вершы.
Недароблены кранам
Той паверх самы першы.

Не разбіта і шыба,
І акно не зашклёна.
Недалоўлена рыба,

Ліст не падае з клёна.

Недамараны мары,
І гузак не набіты.
Цвік надломлены мала
І яшчэ не забіты.

Недажатае жыта:
Каласы каласяцца.
А жыццё — не пражыта.
Дык чаго нам баяцца?

Таццяна Палхоўская

Ніткі

Сатканая з пахаў
І з ветру
З зямлі
З зялёнай коўдры
З надзеі вясны
З супакою стомы
З рэдкай гарачыні
З думак-рашэнняў
вымучаных знутры
З трывожных сноў
І пагрозлівых ранкаў
З размочаных у вадзе абаранкаў
Са стужкі часоў
Са стужкі для валасоў
З пераплецёных родных
і чужых галасоў

Са згарэлых дарог
Са змазолёных ног
З дотыкаў
Гукаў
Кавы ў начы
У цішы
У самоце
Самотная Я
сатканая Я

У часе і прасторы
на белым лісце
кропляй крыві
застыла
мая
адзіная
краіна

бяры мяне за руку
пойдзем!
каб
убачыць сваімі вачыма
што
такое
яна
Родная зямля!

25 сакавіка 2012

Малітва

Малітва
Штодзённая і шэрая
Трывае
Шукаю сцэжкі крылаў
На скамянелай
Спіне
Знікае
Да апошняга зломка

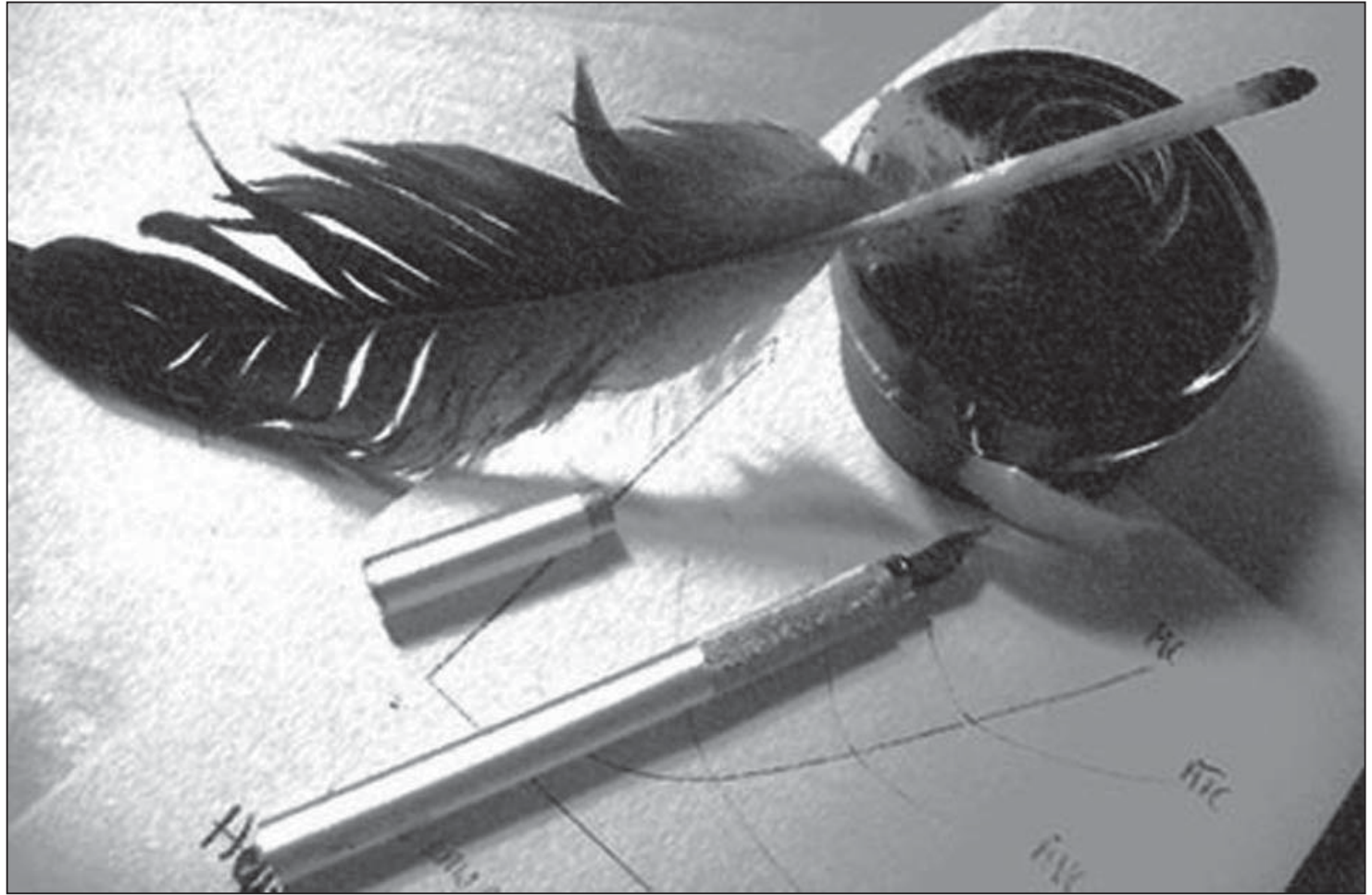
Натхненне...
Звар'яцелая
У прыцемках памкнення
Забылася на цішыню!
Падняў
Сам насам
Адрадзіў з пяску
Рука ў руку
Глядзіш у вочы
Падняць
Не маю моцы
Позірк
Калені
Слёзы
Валасы
Цалую ногі
Спапялі...
Пакінь адну
Сваю
Непрапатаную
Дарогу ў Неба

Са скарбаў нямецкай лірыкі

Гэтая паэтычная нізка — з кнігі «Die schönsten deutschen Gedichte aus acht Jahrhunderten» («Найлепшыя нямецкія вершы за восем стагоддзяў»), выдадзенай у Гамбургу ў 2010 годзе і тымчасова падараванай мне выдатным берлінскім перакладчыкам, вялікім сябрам нашай літаратуры, ганаровым сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў Норбертам Рандавым. Спадар Рандаў, аддаючы перавагу прозе, пераклаў творы Я. Коласа, М. Гарэцкага, В. Быкава, А. Кудраўца ды інш., глыбока разбіраўся і ў паэзіі — перастварыў вершы Я. Купалы, А. Гаруна, А. Разанава, моцна дбаў пра ўзаемапранікненне нямецкай і беларускай літаратур наогул. У асобніку анталогіі, перададзеным праз Уладзіміра Арлова, ён нават пазначыў тыя вершы, на якія мне варта звярнуць пільную ўвагу, і зрабіў прыпіску: «Дужа цікава было б прачытаць іх па-беларуску».

На маю скруху, я паспеў даслаць яму ці не адзіны пераклад, з Ф. Шылера: год таму — 1 кастрычніка — майго старэйшага сябра не стала... Дык няхай гэтая лірычная нізка — не толькі з элегічных матываў — будзе маім павінаваннем, а перадусім — сціплымі кветкамі ў вянок ягонай светлай памяці.

Алесь Каско

Гайнрых ГАЙНЭ

Пытанні

Ля мора, дзе пуста, мора начнога
Дзябёлы стаіць юнак,
Спавіты туюю, працяты сумненнем,
І дрогімі вуснамі пытаецца ў хваляў:
«О, развяжыце жыцця таямніцу,
Загадку, што мучыць адвеку
І гэтулькі ўжо галоў паламала, —
Галоў у вычварных шапках,
У турбанах і чорных барэтах,
У парыках і тысячу іншых
Бедных, спатнелых галоў, —
Скажыце, хто ён, чалавек?
Адкуль ён прыйшоў? Куды ён ідзе?
І хто жыве там, на зорах зіхоткіх?»
Мармычуць сабе безуважныя хвалі,
Дзьме вецер і зоніць аблокі,
Блішчаць абыякава стылыя зоркі,
А дурань чакае адказу.

Дзе?

Дзе натомлены вандроўнік
Знойдзе вечны свой спачын?
Мо пад пальмамі на поўдні?
Або ў Рэйна на плячы?

Буду сам дзе пахаваны —
Між пяскоў чужой рукой?
Ці мне сон наканаваны
Блізка з хваляю марскоў?

Там ці тут, нашто загадкі!
Бог паўсюль у вышыні,
А ўначы, нібы лампадкі,
Зорак хліпаюць агні.

Фрыдрых ГЭБЕЛЬ

Рэквіем

Душа, не пазбудзься іх,
Душа, не забудзь памерлых!

Зірні, яны ахінулі цябе
Дрогка, самотна,
І ў свячэнні святым
Любоўю іх ззяюць рукі;
Жаляцца яны і прагнуць
Наталіцца апошні раз
Сваім жыццём патухлым.

Душа, не пазбудзься іх,
Душа, не забудзь памерлых!

Зірні, яны ахінулі цябе
Дрогка, самотна,
І калі ты сябе астудзіш
Няснасцю іх, яны застынуць
У нетрах бяздонных.

Тады ўскалыхне ноч бура,
І яны ад здранцвення збудзяцца,
Заўпарыцца ў замку любові,
І пагоніць іх бура імкліва
Скрозь бязмежную пустку туды,
Дзе жыцця больш няма,
Дзе ёсць толькі змаганне
Сіл неўтаймоўных
За абнаўленне быцця!

Душа, не пазбудзься іх,
Душа, не забудзь памерлых!

Гуга фон ГОФМАНШТАЛЬ

Мусяць жыліца адны да скону
Доле, там, дзе вёслы цяжкіх вадаплаваў,
А другія ля руля над імі
Ведаюць і птушак лёт, і прастрань зорак.

Кон адных — у страху нерухомец
На пачатку блытаных жыццёвых сцежках,
Для другіх — напачатове крэслы
Поруч з каралевай ці сібілай,
І сядзяць яны, як быццам дома,
З лёгкай галавой і вольнымі рукамі.

Але ўсё-ткі плён някідкіх жыццяў
Пранікае ў жыцці гэтыя, другія,
І яднаюцца цяжар і лёгкасць
Так, як лучацца ў адно зямля й паветра;

Стомленаць народаў, спрэс забытых,
Скінуць не магу я са сваіх павекаў,
Мне не сцерці след з душы датклівай
Знічкі, што зляцела моўчкі з небасхілу.

Мноства лёсаў, як і мой лёс, ткуцца,
Іх з маім быццём сплятае наравіста,
І належаць мне тут больш, чым веку, —
Стрункасць польмя і ўзвіў трымклівай ліры.

Фрыдрых НІЦШЭ

Ессе Ното*

Так! Спазнаў я, хто, які я!
Польмя агню, стыхія,
Што паглыне сябе сама.

Ззяе ўсё, дзе я шугаю,
Тлен усё, што пакідаю:
Я агонь — тушыць дарма!

* Ессе Ното (лац.) — вось чалавек.

Самотнік

Імкне да стрэх
Гракоў крыклівая гурма:
Паваліць снег —
Там родны кут, бяды няма!

Што ж ты, прасцяк,
Уставіўся назад, у стынь?
Ці ж ёсць прасцяк
У свеце сцюжным і пустым?

Свет — бы атвор,
Да пусткаў тысячных вядзе:
Такі прастор —
Няма апірышча нідзе!

З пабяжлых губ
Кляцьбу зрывае страх,
Ты дыму слуп,
Што ў неба цягне марны шлях.

Птушыны грай,
Хрыпі і доўжы свой палёт!
А ты хавай
Боль сэрца ў едкі смех і лёд!

Імкне да стрэх
Гракоў крыклівая гурма:
— Паваліць снег!
Бязродным сховішча няма!

Райнер МАРЫЯ РЫЛЬКЕ Ева

Сціпляя, яна ў святле саборным
Туліцца пад вітражом высокім
З яблыкам, налітым спелым сокам,
Праз які калісь спазнала сорам

І якім раскрыла часу код
Коштам страты вечнасці і раю, —
З першым адтаемненым «кахаю»
На зямлю сышла, бы юны год.

Ах, як ёй хацелася б назад,
Да суладнасці жыцця былога,

Дзе ўсялякі звер ёй быў як брат.
Даў мужчыну ёй дзівосны сад,
З кім пранікла ў смерць, а ў вечнасць Бога
Ледзь-ледзь скіравала свой пагляд.

Хрысціян МОРГЕНШТЭРН

За мноства

Шмат красы на свеце гэтым
Сціплай, ды жывой;
Спасцігаю — і ўсё больш паэтам
Я раблюся; цешуся красой
Тою, што не церпіць шуму, тлуму,
Што на дне душы людскоў і той,
Што абвейвае зямлю парой
Квеценню, бы ўсмешкамі між суму.

Містэрыя

Ткаўся ўпотаў пас прарочы,
І няведамая сіла
Нашы дні і нашы ночы
У адно жыццё злучыла.

Дваінікамі, спарышамі
Сталі мы, а пас не трэцца:
Ужо зіркае над намі
Пальмяна нехта трэці.

Фрыдрых ШЫЛЕР

Надзея

У думках і словах, у сненнях людскіх
Спадзеву на лепшае многа.
Да мэты ічаслівай, да дзён залатых
Ляціць іх лятунак-дарога.
То старыцца свет, то ён зноў малады,
Але чалавек спадзяецца заўжды.

Надзея вядзе ад пачатку шляхоў, —
З падлеткамі рада вітацца,
Таёмнасцю поўніць яна юнакоў
І не памірае са старцам;
Няхай да магілы ўсяго толькі крок,
Ды цепліць надзея зняможаны крок.

Не, гэта не сімвал, пусты і нямы,
Што мозг спараджае збалелы.
У сэрцы не моўкне: для лепшага мы
Прыходзім у свет гэты белы.
І як ні шчыміць у ім жалю струна,
Не чуе душа: спадзяецца яна.

Мальтыйская цішыня

(Падарожныя нататкі)

Ганна ЯНКУТА

Сярэдзіна дня, сонца ў самым зеніце, але спэка пераносіцца лёгка дзякуючы прахалоднаму ветру, які рэзка кантрастуе з гарачымі прамянямі.

Павевы ахалоджваюць скуру, па ёй нават час ад часу прабягаюць дрыжыкі, і таму незразумела, патрэбная вятроўка ці не. Кажуць, летам тут зусім гарача, уся расліннасць выгарае і востраў ператвараецца ў невясёлае відовішча, але цяпер, у сярэдзіне траўня, фенхель яшчэ зелянее, а апунцыя ў жоўтых кветках, хаця ў цэлым краявід разнастайнасцю фарбаў не радуе: шэрыя скалы, бяжкая трава, асобныя зялёныя плямкі і сінія мора, якое бачнае тут амаль з любой высокай кропкі. Спачатку гэты пейзаж захапляе, але хутка пачынае надакучваць, бо куды ні пойдзеш — паўсюль тое самае. Прыгожа і аднастайна.

Я крочу прасёлкавай дарогай, выбіраючы па карце найкарацейшы шлях ад Айн-Туфіхі да Мджара. Падарожжа гэтае хутчэй вымушанае, чым дабравольнае: аўтобусны рух на Мальце арганізаваны так, што трапіць з аднаго горада ў другі атрымліваецца не заўсёды, нават калі яны ляжаць побач. Прайшоў даволі шмат часу, перш чым я навучылася разлічваць зручныя маршруты і не давараць раскладам, вывешаным на прыпынках: калі аўтобус ходзіць раз на гадзіну ці дзве, гэты ўменні аказваюцца вельмі карыснымі. Пакуль жа я гляджу ў карту, спадзеючыся, што так ці інакш з аднаго населенага пункта ў суседні я дабаруся, у скрайнім выпадку заўсёды можна пайсці пехам, бо на востраве даўжынёй у 30 кіламетраў непераадольных адлегласцяў быць не можа, нават нягледзячы на рэльеф. Дарогу амаль заўсёды можна зрэзаць, напрыклад, спускаючыся з гары не серпанцінам, а стромкімі наўпростымі сцяжынкамі, калі, зразумела, атрымаецца своечасова іх знайсці. Гэтым разам я таксама вырашаю скараціць шлях, павярнуўшы ля рэшткаў рымскіх лазняў на вузенькую сцяжынку, якая мусіла неўзабаве правесці мяне каля маленькага палаца Замітэла і вывесці на прамую дарогу на Мджар.

Дарогі Мальты ў большасці сваёй звільстыя нават тады, калі ідзеш па іх пехатой, а не едзеш аўтобусам. Яны ўвесь час карскаюцца на нейкі пагорак ці агінаюць яго, нярэдка ўзбіраючыся на сур'езную вышыню над узроўнем мора. Часам гэта самы сапраўдны серпантын, як напрыклад, дарога, што вядзе ад Шэмшы да Меліхі, курортнага гарадка, які ў адрозненне ад іншых знаходзіцца не на ўзбярэжжы, а над ім і славіцца адным з найлепшых пляжаў вострава. Узлятаючы серпанцінам над далінай Містра, справа бачыш палац Сельмун — невялікі, як і ўсё тут, будынак, з выгляду вельмі сярэднявечны,

Дарога ад Меліхі

але насамрэч узведзены ў XVIII стагоддзі. У адзін са сваіх першых дзён на Мальце я дабралася да яго прасёлкавай дарогай з Меліхі, як звычайна, пехам, бо аўтобусы туды ходзяць вельмі рэдка, да таго ж быў вечар і расклад не пакідаў ніякіх надзеяў. Дарога была пустынная, і нават ля палаца — а цяпер гатэля — я не сустрэла нікога, апроч некалькіх катой, якіх на востраве вельмі шмат. Хутка пачало цямнець і, адпаведна, халадаць, і я вырашыла пашукаць карацейшы шлях, каб выйсці на серпанцін бліжэй да сярэдзіны спуску, а не на самым версе, то бок на выездзе з Меліхі. На шчасце, паміж агародамі, што прыступкамі сыходзілі з гары, яшчэ можна было разгледзець сцяжынку, відавочна дагледжаную і прыстасаваную для зручнага руху, а там, дзе сцяжынка і агародаў не было, можна было прайсці проста па камяністым схіле. Вось і шасэйная дарога з прыпынкам, акурат тут аўтобусы ходзяць часта, бо гэта асноўная сувязь большай часткі вострава з паромна на суседні востраў Гоца, галоўнае — паспець своечасова заўважыць аўтобус, калі ён вынырне ў сутонні з-за павароту, і паказаць сябе кіроўцу, бо інакш ён не спыніцца, транспарт на востраве спыняецца толькі па патрабаванні.

Людзі на Мальце вельмі гаваркія, хоць спецыяльна самі ў размову не лезуць. Але ўжо калі зачэпіцца з імі языкамі, ахвотна будучы адказаць на пытанні пра сваю краіну і распытаць пра тваю. Вось і цяпер, паказаўшы кіроўцу праязны, я ўголас здзівілася, што пасажыраў апроч мяне ў аўтобусе амаль няма, і кіроўца, малады хлопца, весела падтрымаў размову, пачаўшы з таго, што турыстычны сезон яшчэ не адкрыўся і плаўна перайшоўшы да свайго дзяцінства на Гоца. Дазнаўшыся, што я кожнага ранку купаюся ў моры, ён вельмі здзівіўся, маўляў, яшчэ ж холадна, але калі я расказала пра нашу анамальна доўгую зіму 2013 года, калі снег сышоў толькі ў канцы красавіка, ён ледзь паверыў.

— Гэта ж у вас там снег, мароз, няма мора і адны ласы, азёры і раўніны? — перапытаў ён, падсумоўваючы атрыманыя звесткі.

— У вас тут таксама дзіўна, — адказала я. — Каб трапіць у суседнюю краіну, трэба ляцець самалётам ці плыць па моры.

— Я за мяжой не бываю, — паціснуў плячыма кіроўца. — Навошта?

Рэшткі рымскіх лазняў, якія я ўбачыла па дарозе з Айн-Туфіхі ў Мджар і ля якіх мусіла павярнуць са зручнай узбочыны і камяністымі пагоркамі рушыць да палаца Замітэла, аказаліся адным з тых неверагодных мальтыйскіх месцаў, што зацікавіла мяне не як аб'ект турыстычнага паломніцтва, а хутчэй самім фактам свайго існавання. На невялікім абнесеным плотам кавалку зямлі — закансерваваныя купы камянёў, рэшткі падмурку, будаўнічае смецце: усё гэта нагадвае раннюю стадыю будоўлі нейкага з тых дамкоў, якія хутка з'явіцца на маім шляху, з адной толькі розніцай — гэты падмурак і гэтыя камяні засталіся тут ад рымлян. Рымскі будаўнічы дзур, амаль знікшая руіна нічым не выбітных лазняў, якія амаль выпадкова не былі дарэшты расцяганы на будаўніцтва тых самых суседніх лецішчаў і дамкоў ці на каменныя агароджы ўздоўж большасці вялікіх мясцовых дарог — цікава, колькі рымскіх лазняў і мегалітычных храмаў існуе цяпер у выглядзе такіх агароджаў? — і якія дзякуючы гэтай выпадковасці не толькі абнесеныя плотам («Уваход забаронены, выбачайце, у нас рэстаўрацыя»), але і адначасна на карце. З аднаго боку — шаравыя рэшткі, каштоўныя выключна сваёй вытрымкай, з другога — помнік гісторыі і археалогіі такой даўніны, што і ўявіць страшна, а побач — лецішчы і дарога, і нікога навокал. Я спакойна магу прабрацца праз плот і забраць кавалачак Рымскай імперыі з сабой, пранесці яго праз мытны кантроль у аэрапорце і прывезці дадому, і ніхто пра гэта не даведаецца. Магчыма нават, я магу паставіць тут намёт і правесці ноч на рымскіх развалінах. Сама думка пра такую блізкасць да гісторыі здаецца неверагоднай. Яшчэ больш неверагоднай здаецца мне яна цяпер, калі амаль праз год пасля вандроўкі я шукаю ў інтэрнце інфармацыю пра рымскія лазні Айн-Туфіхі і разумею, што сярод

Хаджар-Кім

ўсяго гэтага другу археолагі знайшлі яшчэ і мазаікі, а таксама здолелі вызначыць, чым былі выкладзены падлогі ў калідорах і прыбіральнях.

Турыстычных месцаў, якія маглі б пахваліцца натоўпамі наведнікаў і ля якіх даводзіцца стаяць у чарзе толькі дзеля таго, каб зрабіць удалы кадр, на Мальце не так ужо і шмат. Агенцтва на ўзбярэжжы запрашаюць у Валету і суседнія рыцарскія гарадкі, кожны з якіх істотна меншы па плошчы за Сухарава ці Чыжоўку, на востраў Каміна з вежай святой Марыі, больш вядомай як замак Іф з экранізацыі «Графа Монтэ-Крыста», і на востраў Гоца з найстарэйшымі каменнымі пабудовамі ў свеце, у старадаўні поўны турыстаў «горад цішыні» Мдзіну і ў вандроўку па мегалітычных храмах вострава ці, прынамсі, па самых знакамітых і лёгкадаступных сярод іх. Куды б ты на Мальце ні трапіў, тут няма таго адчування пастаяннага свята, якое суправаджае цябе ў падарожжах па вядомых турыстычных мясцінах. Безумоўна, і ў Валече, і на ўзбярэжжах ёсць сувенірныя крамкі, безліч рэстаранчыкаў, людныя маршруты і вуліцы, нейкія клубы і тэнісныя корты пад адкрытым небам, — і ўсё ж цябе ні на імгненне не пакідае адчуванне, што ты калі не на задворках свету, то прынамсі на задворках Еўропы, што далей ужо толькі Афрыка і што тут заканчваецца вядомае табе і зразумелае. Вуліцы з жоўтага каменю, ці не кожныя два дамы з дзясці выстаўлены на продаж, паўсюль пакеты са смеццем — іх цягам дня забярае спецыяльная машына, — шыльды на адзінай семіцкай мове, якая карыстаецца лацінскім алфавітам, але больш зразумелай ад гэтага не робіцца, і гэтая дзіўная травеньская спэка, калі кожны павеў з мора прабірае цябе да касцей.

— Вы адкуль? — пацікавіўся абаяльна мальтыец, гатуючы мне замоўлены гамбургер.

— З Беларусі, — адказваю я і з характэрнай для нашых шыроты сціпласцю дадаю. — Вы пра такую краіну, мабыць, і не ведаеце.

— Ну канечне ж ведаю! — радасна крычыць мальтыец. — Я ж гляджу «Еўрабачанне!» Сёлета

вашыя выступілі нічога так, але я ўсё адно заўзёю за сваіх.

Мяне моцна ўразіла маё першае сутыкненне з непараднымі славатасцямі Мальты. На карце Буджыбы, курортнага гарадка, у якім я жыла, я заўважыла незвычайны аб'ект: катакомбы Саліны, і адразу ж вырашыла да іх прагуляцца. Гэта адзінае такога кшталту месца ў ваколіцах Буджыбы, я нават не стала разбірацца, едзе туды аўтобус ці не, і адразу пайшла пехам, тым больш што па дарозе ляжаў мемарыяльны парк Кенэдзі. Паварот на вёсачку Саліна запамніўся мне латком з мясцовай садавіной і агароднінай — такія сустракаюцца тут на кожным кроку, прычым асартымент за рэдкімі выключэннямі аднолькавы і не надта разнастайны. Далей — маленькая царква Дабравешчання, а праз дарогу, мяркуючы з карты, мусяць быць катакомбы. Я прайшла па ўзбочыне, баючыся парушыць межы чыіх-небудзь прыватных уладанняў, але нічога абсалюта не ўбачыла: поле, пратапаная сцяжынка, нейкі шчыт. Рызыкнуўшы падысці бліжэй, я прачытала змешчаны на ім надпіс, які паведамаў, што перада мной уласна і ляжаць катакомбы Саліны, і прасіў не вельмі тут смеціць — усё ж гістарычная каштоўнасць. І зноў нікога. Пустыя выбітыя ў камяні нізкія памяшканні, акуратна складзеныя вонкі камяні, зараснікі апунцыі — усё гэта нагадвае дзіўныя падземныя дамкі, зусім нядаўна пакінутыя гаспадарамі, яшчэ даволі абжытыя і амаль утульныя і ў той жа час абсалютна абязлюдненыя. Трошкі пахадзіўшы ля ўвахода, агледзеўшыся і зазірнуўшы ў прахалодныя лехі, я павярнула назад, да горада.

Спыніўшыся ля латка і ўбачыўшы сярод банальных персікаў, таматаў чэры і цукіні адзіны невядомы мне гатунак садавіны, я спытала ў прадаўцоў, што гэта такое. Прадаўцы, відаць, муж і жонка, збянтэжана пераглянуліся і адказалі:

— Мы не ведаем, як гэта называецца па-ангельску.

Збянтэжанасць іх была зразумелая: на Мальце ўсё без выключэння свабодна гавораць па-ангельску, і, відаць, мясцовыя жыхары нячаста трапляюць

у сітуацыю, калі не могуць нешта патлумачыць турысту.

— Тады скажыце, як гэта будзе па-мальтыйску.

Яны засмяліся і сказалі, але я не запаміла, каб потым паглядзець у слоўніку. Толькі праз некаторы час я даведалася, што гэтыя невялікія аранжавыя кісла-салодкія плады «па-нашаму» называюцца мушмулой.

Сцяжынка ад рымскіх развалінаў, якая спачатку здавалася надзейнай, прычым надзейнасць гэтую кампетэнтна пацвярджала карта, усё больш губляецца сярод лецішчаў: часам здаецца, што яна вось-вось знікне, вывешы мяне папярэдне на чыйсьці падворак. Нягледзячы на добрае надвор'е, людзей на лецішчах няма, магчыма, таму, што будні дзень, альбо дачны сезон на Мальце пакуль не пачаўся, альбо яшчэ нешта. З палацам Замітэла карта таксама крыху памылілася: аказалася, ён знаходзіцца пад самым Мджарам, ужо на падыходзе да горада, амаль на сантыметры правей, чым намалывана, а я ўжо паспела змірыцца з тым, што прапусціла яго па дарозе, пераблытаўшы з якімсьці дачным домікам. Але адзінае, з чым яго сапраўды можна было пераблытаць, — гэта царква Дабравешчання ў Саліне: тая ж прастата, той жа мінімум упрыгожанняў і тое ж бязлюддзе.

Ад палаца Замітэла да самога Мджара ўжо зусім недалёка, і цяпер арыентавацца можна не па карце, а па купале касцёла, што размешчаны на ўзвышшы і таму бачны з усходу горада, больш чым сціплага па плошчы. Згубіцца ў мальтыйскім горадзе амаль немагчыма: у Валеце, напрыклад, на любой вялікай вуліцы, якая не заканчваецца тупіком, ты бачыш яе пачатак і канец — наперадзе мора і ззаду мора, горад праглядаецца наскрозь. Нават калі горад месціцца не па паўвостраве, прайсці яго ўздоўж ці ўпоперак — справа нядоўгага шпацыру, пры жаданні вакол Буджыбы можна бегаць ранішнія кросы, і невядома яшчэ, ці хопіць аднаго кола для добрай размінкі. Ад цэнтральнай плошчы — маленькай і ўжо зусім не пустыняй — дабрацца да Та'Хаджрата (а менавіта ён — мэта маёй сённяшняй вандроўкі) проста: паміж указальнікамі на бібліятэку і мясцовую клініку ёсць і ўказальнік на гэты мегалітычны храм. Прайшоўшы

яшчэ трошкі па галоўнай вуліцы горада, я, кіруючыся ўказальнікамі, паварочваю за рог і неўзабаве аказваюся перад высокай агароджай. Горад тут заканчваецца і пачынаюцца пагоркі і палі, тыповы камяністы пейзаж Мальты. Шыльда на агароджы паведамляе, што ўваход на тэрыторыю мегалітычнага комплексу Та'Хаджрат адчынены не кожны дзень і не ў любы час, але нічога страшнага: праз пруты агароджы ўсё бачна вельмі добра. Дзвіна думаць пра тое, чаго ў падарожжах шукаеш найперш: агульных уражанняў, прыгожых ландшафтаў ці новых уяўленняў пра свет. Магчыма, спрабуеш збегчы ад звычайных краявідаў, каб там, у незнаёмым месцы, адчуць сябе кімсьці іншым, назбіраць калекцыю свежых успамінаў, якія дапамогуць апраўдаць шэрае існаванне ва ўсе астатнія дні. Але гэтыя думкі здаюцца лішнімі, калі аказваешся на іншым канцы свету і на некаторы час ўпісваешся ў чужы быт: усё ў выніку застаецца такім самым, нягледзячы на змену дэкарацыяў. Хіба што калекцыя ўражанняў папаўняецца — і таму, відаць, у турыстычных і не вельмі краінах з'яўляецца ўсё больш і больш дзіўных месцаў, музеяў і забаваў. Уражанні збіраюцца дзе заўгодна — падчас наведвання мегалітычных храмаў ці бадзянняў нікому асабліва не цікавымі сцэжкамі ў ваколіцах Айн-Туфіхі, іх можна злавіць, сядзячы на камянях на выездзе з Меліхі ці пльвучы паромам у Валету, фактычна — кожнае імгненне, калі толькі надаеш гэтаму значэнне, — і потым гэты груз цягнецца з намі далей. Збіраць уражанні лягчэй, чым кнігі на паліцах ці посуд у сервантах, і яны не прывязваюць нас да месца, а толькі да пастаянай змены месцаў, што ў выніку таксама нас укарэняе — у гэтае няпэўнае, хісткае існаванне.

І ўсё ж самы цікавы тып мальтыйскіх помнікаў застаўся гэтым разам па-за маёй увагай. Гэта так званыя «каляіны», невядома калі і кім пракладзены ў розных месцах вострава, што ўтвараюць своеасабліваю старажытную «транспартную сетку», ці то выбітую дзеля арашэння камяністых палёў, ці то выціснутую коламі калёсаў, што перавозілі пліты для мегалітаў. Прасцей за ўсё каляіны знайсці ў горадзе Сан-Джуан, дзе ў дапамогу туры-

стам расстаўлены ўказальнікі, нашмат складаней дабрацца да іх у Мтарфе — месцы надзіва нетурыстычным, хоць адсюль да аднаго з самых папулярных на Мальце гарадоў Мдзіны як рукой дастаць. Праз адсутнасць хоць нейкіх указанняў на каляіны, а яшчэ праз тое, што мясцовыя жыхары нават не ўяўляюць, што знаходзіцца ў суседнім горадзе і двары, пошук каляіны ў Мтарфе можа ператварыцца ў нялёгкую задачу. Спачатку мне давалося знайсці ледзь прыкметную сцяжынку, што вяла праз поле ад Мдзіны і прылегла да яе Рабату да Мтарфы, потым пакружыць па некалькіх кварталах, каб урэшце наткнуцца на ўказальнік, але так і не зразумець, куды ён скіроўвае. Тады я вырашыла распытаць мясцовых жыхароў. Прыязная гаспадыня цырульні (якая, як выявілася пазней, стала амаль ля самай мэты маіх пошукаў) няпэўна махнула рукой кудысьці ўбок і з усмешкай сказала: «Дзесьці там, здаецца, але я дакладна не ведаю». Прадавачка ў прадуктовай краме на суседняй вуліцы вельмі хацела дапамагчы, але не магла прыдумаць, як.

— Разумеецца, сама я не адсюль, а таму не ведаю, што тут ёсць і дзе... — яна збянтэжана азірнулася, нібыта шукаючы, хто б мог нам нешта парадзіць, і знайшла! Паклікаўшы па-мальтыйску аднаго з наведнікаў крамы і, нешта ў яго спытаўшы, зноў па-ангельску звярнулася да мяне: — Пачакайце, калі ласка, зараз ён расплаціцца і адвядзе вас.

Майго новага правадніка вельмі турбаваў лёс занябаных помнікаў мальтыйскай гісторыі.

— Зразумела, што ўлады выдзяляюць грошы на захаванне такіх вялікіх мясцінаў, як Мдзіна. Але ж ёсць і больш дробныя помнікі, іх таксама трэба ахоўваць! Гэта ж наша гісторыя, гэта таксама каштоўнасць, хоць сюды і не наведваюцца турысты. А гэтыя каляіны хутка ўвогуле будуць знішчаныя. Хутка вы самі ўсё пабачыце.

Ён прывёў мяне ў суседні двор, міма якога я разоў пяць ужо праходзіла, і паказаў на ім ледзь прыкметныя рэшткі дагістарычных каляінаў, працягваючы бедаваць, што дзяржава ніяк пра такія нязначныя тысячагадовыя помнікі не клоціцца. Ніякай шыльды, хай сабе і такой малапрыкметнай, як ля катакомбаў Саліны, тут

не было, і ўсё ж пустая пляцоўка сярод дамоў і агародаў не забудаваная і выкарыстоўваецца, відаць, толькі як паша.

Але самыя цікавыя каляіны можна паглядзець у ваколіцах скалаў Дынглі на поўдні вострава. Там яны ўтвараюць ці не галоўны старажытны транспартны вузел, і ўсё ж турыстаў у тых мясцінах няма, бо дабрацца туды сваім ходам можна хіба што прайшоўшы нямала кіламетраў пехатой і сустрэўшы па дарозе толькі некалькі такіх жа вар'ятаў, якіх таксама вабяць доўгія прагукі па пустынных ускайках вострава. Вялікі кавалак зямлі ўздоўж і ўпоперак разрэзаны парнымі жалабкамі, ва ўсім гэтым сапраўды ёсць нешта ад вялікага чыгуначнага вузла, вольна толькі даўно закінутага і забытага, навокал — шэрыя ўзгорыстыя раўніны, вецер нязменна пранізлівы.

— Вы згубіліся? — пацікавілася старэнькая пані, калі я, адшоўшы ад мегалітычнага комплексу Та'Хаджрат у Мджары, разглядала пасярод вуліцы карту і думала, да якога аўтобуса прыпынку бліжэй. — Можа, вам дапамагчы?

Мальта — папулярнае месца для эміграцый заможных брытанскіх пенсіянераў, якія хочучы прабавіць рэшту старасці ў прыемным міжземнаморскім клімаце і пры гэтым сярод людзей, якія ўсё да аднаго размаўляюць на іх мове.

— Я шукаю аўтобусны прыпынак.

— Дайце мне вашу карту, я пакажу, як бліжэй.

Дабрацца з Мджара дадому — то бок да Буджыбы — аказалася нашмат прасцей, чым прыехаць сюды: расклад на прыпынку тлумачыць, у якія гарады ідзе транспарт. Некаторыя з іх я добра ведаю — яны рэгулярнымі лініямі звязаныя з месцам, дзе я жыву. Паводле карты, такі маршрут аказваецца нашмат даўжэйшым, але час, затрачаны на вяртанне, пераконвае, што часам карта маніць яшчэ больш, чым я думала. Давяраць карце — адна з самых прыемных памылак у вандроўцы, прынамсі ў маім выпадку. Гэта амаль як давяраць прагнозам надвор'я, толькі прастываеш радзей. За вокнамі — усё той жа шараваты ўзгорысты ландшафт з зялёнымі плямамі зараснікаў апуцый.

Паціху бярэцца на вечар.

Валета

Палац Замітэла

Велікодны кошык

Уладзімір СІЎЧЫКАЎ

Дзівосны музей

— За кальцавою аўтастрадай
На ўскрайку гаманкой сталіцы
Музей нязвыклы
вельмі рады
Быў ва Уруччы
прытуліцца.

Па ім не толькі уручанцы
Выходзяць на шпацыр, бы ў парку,
Тут і французы,
і брытанцы,
Бывае, ладзяць прагулянку.

Адзін куточак тут названы
«Калекцыяй пет-ра-глі-фіч-най».
Мо добра,
што яго на мапах
Няма пакуль што турыстычных.

Тут валуны,
як экспанаты,
Краіны нашай склалі карту.
З палёў,
з лясоў
яны прыняты
Каб тут паўстаць каменнай вартай.

Ледавікі іх,
як на санках,
Са Скандынавіі прывезлі
Ў падмуркі замкаў,
сцены,
ганкі...
Ў млынах спяваць і жорнаў песні.

Ў музеі пад адкрытым небам
Няма касірки пры ўваходзе
Вартаўнікі тут —
без патрэбы:
Цяжкі камень
не скрадзе злодзей.

Спяць валуны пад коўдрай снегу.
Сноўборды,
тазікі
і лыжы

Нясуць з гары...
Вясёлым смехам
І воклічамі
цішу
крышым.

Музеям-дзівам ганаруся,
Бо цуд такі —
кажу вам смела —
Ёсць толькі ў нас,
у Беларусі,
І больш нідзе
ў Еўропе цэлайі.

Цмок Уручанскі

У мікрараёне мінскім
Цмок,
Як добры чараўнік,
Пасяліўся без праніскі
На адліжны сакавік.

Мо прытупаў ад Нямігі
У зацішлівы лясок
Патлумачыць нам на мігах,
Што ён свойскі дзядзька-цмок,

Не зласлівы,
А рахманы
Трохгаловы велікан,
Што ніколі не падмане
Маладзенькіх гараджан.

Крылы трэ яго «на шчасце»
Шчабятлівая дзятва,
Раніцою вітае часта
З дома нумар 32.

Як цікаўнае сініцы
Пры музейных валунах,
Ён мне часам нават сніцца
У салодкіх мройных снах.

Можа, праўда
Паўз аптэку
Свежых пагартаць газет
Ходзіць у бібліятэку,
Зазірнуць у інтэрнэт —

Вызнаць цмокавы навіны
Пра далёкіх сваякоў
З Англіі ды з Украіны,

Пра сяброў-палешукоў...

Шэсць вачэй, —
Дык пільна сочыць
Нібы строга педагог.
Бараніць дзятву ахвочы:
Ён бацькам спакой збярог.

Велікодны кошык

Нам з сястрой сказала мама Рая:
«Сонейка купаецца і грае!»

З кубка, у якім ляжыць яечка,
Умывайцеся, мае сардэчкі!»

Соль, ваду і маляванкі ў храме
Асвяціла мамка золкім ранкам.

— Выбачай, цябе не возьмем, кошка,
Не табе падрыхтавалі кошык!

На Вялічка для бабулі роднай
Мы збіраем кошык Велікодны.

Пасху з тварагу, разынак, маку
Пакладзем
Ды іншыя прысмакі.

Наладуемся як след,
А потым
На аўтобусе паедзем «сотым»...

Бабу Ліду тройчы пацалуем,
Ад яе «Хрыстос уваскрос!» пачуем,

«Уваскрос напраўду!» ёй адкажам
І ручнік на кошыку развяжам,

Стол накрыйем і зацелім свечку,
Прачытаем «Ойча наш» адвечны...

Будзем з ёю ў біткі гуляцца,
Сочывам, вядлінай разгаўляцца,

Запіваць гарбатай джэм з маліны
І расказваць школьнія навіны,

Слухаць казкі і развучаць песні
Пра Любоў, якая уваскрэсла...

Балельшчык

— На трыбуннай белаі лаўцы,
Жодзінцы
ці багуслаўцы.
Падтрымаць прыйшлі мы з дзедам
Калектыў «БелАЗ-Тарпеда»,
Дык крычым
што маем сілы:
«Шайбу!»,
«Гол!»,
«Суддзю — на мыла!»
Я не проста так аматар —
Зацікаўлены заўзятар.
Сярод нашых —
тата з братам.
Тата — трэнер,
братка — майстар
Пас аддаць,
прайсці па флангу,
Важны мяч забіць ад штангі.
Не баімся ветру,
сцюжы —
Трэба нам
«БАТЭ» адужаць!
Марым стаць
найлепшым клубам
Выйграць беларускі Кубак,
Пазмагацца
з «Барселонай»
Ў Кубку
еўрачэмпіёнаў!

Нуль

З Яна Бжэжвы

Нуль каціўся шашою:
— Прэч! Не бачыце, хто я?
Важу я на сто тысяч!
Драбната, разыйдзіся!

Я адзін у прыродзе,
Сам з сабою ў згодзе!

Выхваляўся заўзята,
Што ён гэткаі пузаты.

Ды прамовіў хтось ціха:
— Дзе трыбух, там і пыха!
А калі ўжо без жартаў:
Нуль — нічога ж не варты!

Асыпаецца лістота

З невядомага польскага аўтара

Ападае лісце з яблынь
Маляўніча.
Гэта восень сад азяблы
Ў госці кліча.

Распранае вецер вішні
І налівы.
Дол барвяна-залацістым
Стаў кілімам.

А ў пакоі светла-светла
Ад букетаў.
Будзем золатам асеннім
Мы сагрэты.

Мотальскі кажухок

У красуні,
У Ілонкі
Вышываная дублёнка

Па дарозе з Серабранкі
Не дае замерзнуць ранкам.

З вёскі Моталь кажухок
Ўпадабаў увесь садок.

З выхавацелькай дзяўчаткі
Дружна пляскаюць у ладкі:

Цэлы дзень Ілонкін смех
Гоніць прэч
мароз і снег.

Слімачок

Слімак-слімачок,
Не хавайся ў свой дамок!
Хай падкажуць рожкі
Добрыя дарожкі!

Багоўка

Божа кароўка,
Паляці на неба —
Там твае сяброўкі
Захацелі хлеба.
Аднысі ім дранік —
Будзе сытным ранак.
Сваім любым дзеткам
Аднысі катлеткі,
Сваёй роднай маме —
Торцік
смачны самы.
Нясі свайму тату
Пернік да гарбаты,
Міламу дзядулю —
Спелых грушаў-дуляў,
А бабулі-пані —
Хатніх марцыпанаў!

Алесі

Летнія краскі
Сталі ў збаночак.
Дзіўная казка —
Родны куточак.

Як закувае

Ў лесе зязюля,
Дык прыгадаеш
Песню матулі.

Нібы замову,
Моц і пяшчоту
Бацькавай мовы
Помні заўсёды.

Нашы абрусы —
Кветкі ды птушкі.
Будзь беларускай
Шчырай, дачушка!

